

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd**

Institut ekonomických studií

Diplomová práce

2004

Josef Diblík

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konkurz a vyrovnání – Teorie a česká praxe

Vypracoval: Bc. Josef Diblík

Vedoucí: Doc. Ing. Jiří Havel, CSc.

Akademický rok: 2003 / 2004

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil pouze uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 8.8.2004

podpis studenta

Rád bych poděkoval Doc. Ing. Jiřímu Havlovi, CSc. za cenné připomínky k diplomové práci a za zprostředkování rozhovorů s odborníky z oblasti úpadkového práva.

Děkuji Ing. Janu Jarešovi, JUDr. Petru Lachnitovi, Ing. Janu Mládkovi, CSc., Mgr. Tomáši Richterovi LL.M., Ph.D., Ing. Petru Špačkovi, CSc. a Ing. Miroslavu Zámečnickovi za podnětné rozhovory, které mi poskytli.

Dále bych rád poděkoval Doc. Ing. Anně Klosové, CSc. za možnost zúčastnit se Mezinárodní konference o úpadku v České republice a poskytnutí materiálů Komory specialistů pro krizové řízení a insolvenční v ČR.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá problematikou úpadku v České republice. V první části charakterizuje současnou právní úpravu a její postupný vývoj v minulých letech. Na empirických datech je doloženo, že zákon o konkurzu a vyrovnání téměř neumožňuje řešit bankrot jinak než konkurzem. Zároveň platí, že současná konkurzní praxe jako nástroj pro formalizované vymáhání dluhu selhává. Práce detailně poukazuje na příčiny tohoto stavu, zejména procesní nedostatky právní úpravy a důvody omezené možnosti sanace firmy v bankrotu. V další části je provedena analýza ekonomické podstaty vztahů vznikajících při blížícím se bankrotu. Z této analýzy vyplývají doporučení pro optimální právní úpravu úpadku, která jsou přizpůsobena realitě ČR. Dále je rozebrána reorganizace podle úpadkového práva USA a možnost jejího zavedení v české právní úpravě. Výsledkem této části je, že reorganizace podle amerického modelu by v českém prostředí byla nefunkční.

This thesis deals with the issue of bankruptcy in the Czech Republic. The first part characterizes legal regulations and their gradual development in recent years. Using empirical data I show that Bankruptcy and Settlement Act almost does not allow for other means of bankruptcy resolution than the use of liquidation. Also, current liquidation practice fails in its debt collection role. The thesis points out causes of this state in detail, especially procedural imperfections of the law and reasons for the lack of possibility to rescue a company in bankruptcy. Next part analyzes economic relationships between the debtor and creditors when bankruptcy looms. The analysis leads to recommendations for optimal bankruptcy design, adjusted for the reality of the Czech Republic. Furthermore, reorganization in the US bankruptcy code is examined together with the possibility to introduce reorganization to the Czech legal system. The result is that American model of reorganization would not be working in the Czech environment.

OBSAH

<u>1. ÚVOD</u>	8
<u>2. CHARAKTERISTIKA KONKURZU A VYROVNÁNÍ</u>	11
<u>2.1. KONKURZ, VYROVNÁNÍ A NUCENÉ VYROVNÁNÍ</u>	14
<u>2.2. KONKURZ, EXEKUCE A LIKVIDACE</u>	17
<u>2.3. PRŮBĚH KONKURZNÍHO A VYROVNACÍHO ŘÍZENÍ</u>	19
<u>2.4. KLASICKÝ A MODERNÍ KONKURZ</u>	29
<u>3. VÝVOJ ÚPADKOVÉHO PRÁVA V ČR PO ROCE 1989</u>	31
<u>3.1. PŮVODNÍ ZNĚNÍ ZÁKONA</u>	32
<u>3.2. NOVELIZACE ZÁKONEM Č. 122/1993</u>	35
<u>3.3. NOVELIZACE ZÁKONY Č. 94/1996 A Č. 12/1998</u>	36
<u>3.4. NOVELIZACE ZÁKONEM Č. 105/2000</u>	38
<u>4. EMPIRICKÁ DATA O KONKURZECH A VYROVNÁNÍ</u>	40
<u>5. NEDOSTATKY STÁVAJÍCÍCH ŘEŠENÍ ÚPADKU</u>	46
<u>5.1. POSTAVENÍ VĚŘITELŮ</u>	48
<u>5.2. MOŽNOST REHABILITACE FIRMY V BANKROTU</u>	51
<u>5.3. ÚLOHA SOUDU A SPRÁVCE KONKURZNÍ PODSTATY</u>	53
<u>6. OPTIMÁLNÍ ÚPADKOVÉ PRÁVO</u>	55
<u>6.1. EKONOMICKÉ VZTAHY PŘI FINANČNÍ KRIZI FIRMY</u>	56
<u>6.2. ŘEŠENÍ ÚPADKU REORGANIZACÍ</u>	60
<u>6.3. DOPORUČENÉ ZMĚNY V ČESKÉM ÚPADKOVÉM PRÁVU</u>	67
<u>6.4. REKODIFIKACE ÚPADKOVÉHO ZÁKONA V ČESKÉ REPUBLICE</u>	73
<u>7. ZÁVĚR</u>	78
<u>LITERATURA</u>	82
<u>PŘÍLOHA 1: NOVELY ZÁKONA O KONKURZU A VYROVNÁNÍ A PROVÁDĚCÍ VYHLÁŠKY</u>	86
<u>PŘÍLOHA 2: AGENDA KONKURZNÍCH A VYROVNACÍCH ŘÍZENÍ U KRAJSKÝCH SOUDŮ A KRAJSKÝCH OBCHODNÍCH SOUDŮ</u>	88

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

TABULKA 1: Novelizace zákona o konkurzu a vyrovnání.....	86
TABULKA 2: Agenda konkurzů a vyrovnání v letech 1992 – 1999.....	87
TABULKA 3: Agenda konkurzů a vyrovnání v letech 2000 – 2003.....	88
GRAF 1: Stav návrhů na konkurz a vyrovnání v letech 1992 až 2003.....	40
GRAF 2: Vyřízené návrhy na konkurz a vyrovnání v roce 2003.....	41
GRAF 3: Nevyřízené návrhy na konkurz a vyrovnání v roce 2003 (ve fázi probíhajícího konkurzu nebo vyrovnání)	42
GRAF 4: Nevyřízené návrhy na konkurz a vyrovnání v roce 2003 (ve fázi návrhu)	43

1. ÚVOD

V moderní ekonomice používá firma pro financování svých aktivit významnou měrou dluhové financování. Zdravé podnikatelské prostředí pak potřebuje procedury, které umožní neúspěšným a zadluženým subjektům svou situaci co nejefektivněji řešit. K tomu účelu je nezbytné předvídatelné a transparentní prostředí, nezatěžující zúčastněné strany nepřiměřenými náklady a poskytující věřitelům ochranu jejich práv. Právní úprava úpadku má proto pro výkonnost tržní ekonomiky klíčovou roli.

Otázka úpadku je také důležitá pro poskytování úvěrů. Jestliže je systém řešení bankrotu neefektivní, dostupnost a ceny úvěrů se zhoršují.¹ Věřitelé se zdráhají půjčovat prostředky na financování rizikovějších projektů nebo vyžadují způsoby zajištění, které jsou pro některé subjekty těžko dosažitelné.

Obecně existují pro krachující firmy dvě možnosti jak postupovat. Buď projdou ozdravením a pokračují dále v podnikání, nebo činnost ukončí a vystoupí z trhu. Společnou prioritou obou řešení je maximální uspokojení jejich věřitelů. Cílem je v co nejvyšší míře uhradit pohledávky věřitelů a dosáhnout toho v nejkratším možném čase, s nízkými náklady a přehledným a předvídatelným způsobem.

Fungující úpadkové řízení je opravným prostředkem pro neefektivní alokaci zdrojů. Prostředky z nefungujících podniků (ze zkrachovalých investičních příležitostí) jsou odebrány a je možno je znovu a lépe umístit. Zároveň úpadkové řízení představuje hrozící penalizaci managementu a vlastníka za špatné hospodaření, management je od špatně spravovaných aktiv odloučen. Úpadková legislativa však musí být účinná a pružná, v opačném případě svou alokační a disciplinující funkci neplní.²

V posledních několika letech se pozornost odborných diskuzí zaměřuje na možnost záchrany krachujících podniků.³ Typicky bude cestou záchrany dohoda mezi dlužníkem a věřiteli, kdy dojde k přeskupení vlastnických struktur spolu s vyvedením neproduktivních částí podniku a zdravá část podniku bude pokračovat v podnikání.

¹ Srovnej např. Yan (1996), Berkowitz (2001), Acharya (2004)

² Srovnej např. BIS (2002), Biais (2002)

³ Např. Hart (2000), Aghion (1992), Berkovitch (1998)

Snaha o záchranu životaschopné části podniku není vstřícností věřitelů k úpadci, ale jejich úsilím o zvýšení výnosu ve srovnání se zastavením činnosti a zpeněžením úpadcova majetku.

Alternativní řešení ke zpeněžení podstaty je konsensuálně vytvářeno úpadcem a jeho věřiteli. Je na zodpovědnosti věřitelů rozhodnout, zda budou na úpadcem předkládaných návrzích zainteresováni a podpoří je či nikoliv. Vedle výše uvedené efektivity realokace zdrojů motivace mohou do rozhodování vstupovat i další priority – záchrana pracovních míst, politicky motivovaná sanace podniku, atd.

Současná česká právní úprava je i po řadě novelizací stále ve stádiu, kdy zůstává řada nedořešených otázek. Spory se netýkají jen přesného výkladu textu, kterým zákonodárce nastavuje pravidla hry, ale i obecného charakteru zákona. Existují obavy, že česká úprava není v širších souvislostech myšlenkově a koncepčně správná a že celá její struktura stojí na vratkých základech. Za slabý právní rámec na poli konkurzů a vyrovnání s následnými ekonomickými souvislostmi deformujícími prostředí pro podnikání je Česká republika nezděděná podrobována domácí a zahraniční kritice.⁴

Úpadek je v současné době upraven zákonem č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání (dále jen „ZKv“). Za dobu své existence byl zákon mnohokrát novelizován nebo pozměněn nálezy Ústavního soudu. Četné novelizace, a to ani rozsahem nejvýznamnější provedené v letech 1996 a 2000, koncepční nedostatky neodstranily. Kritika, které zákon podrobují zejména věřitelé, má svůj původ v nedostatečné předvídatelnosti. Vysoká míra právních rizik neumožňuje věřitelům dostatečně odhadnout výnosnost pohledávek pro případ, že se jejich dlužník ocitne v úpadku.

Česká praxe také vytrvale ukazuje, že vyrovnání ani nucené vyrovnání nejsou dosud reálnou alternativou ke konkurzu a konkurz se kromě výjimek stal jedinou cestou řešení úpadku. Ve většině dosavadní praxe jsou potom konkurzy svým průběhem a výsledkem „likvidační povahy“. Závažným selháním konkurzů podle současného zákona je potom v řadě případů extrémně nízká míra uspokojení konkurzních věřitelů související především s tím, že se k řešení majetkových a likviditních potíží dlužníka přistupuje

⁴ Např. World Bank (2001, 2004), EBRD (2003), EU (2003)

většinou pozdě. Při pozdním zahájení úpdkového řízení lze očekávat již jen malou výnosnost z prodeje dlužníkovra majetku.

Pro řešení dlužníkovra úpdku je v právních systémech jiných zemí k dispozici více nástrojů. Je rozšířeným konsensem, že je vhodné podporovat mechanismy, které mají za cíl předcházet zpeněžení konkurzní podstaty.⁵ Jak bude diskutováno dále, jednou z možností je vedle konkurzu a vyrovnání zavedení institutu reorganizace dlužníka v rámci insolvenčního řízení. V úvahu přichází v případech, kdy část podniku dlužníka je technologicky a ekonomicky způsobilá pro další podnikatelskou činnost za předpokladu, že nebude pokračovat ve své podnikatelské činnosti v rámci dosavadního ekonomického celku zatíženého dluhy. Reorganizace dlužníka a jeho oživení může přinést věřitelům vyšší uspokojení jejich pohledávky než zpeněžení „mrtvé“ konkurzní podstaty.

Cílem mé práce je zmapovat současný stav úpdkového práva u nás a srovnat ho s tím, co k fungování nápravných procesů typu konkurz nebo vyrovnání může říci ekonomická teorie. Dále chci nabídnout výhled do budoucna formou vlastních doporučení a návrhů na změny v zákoně o konkurzu a vyrovnání a obecně v institucionálním rámci řešení úpdku. Jsem si vědom toho, že je to cíl ambiciózní na prostor poskytnutý v jedné diplomové práci. Toto úsilí je ovšem velmi aktuální, protože na právní úpravu konkurzu a vyrovnání se právě v tuto dobu soustřeďuje zvýšená pozornost. Již několik let probíhá práce na kompletní rekonstrukci zákona o konkurzu a vyrovnání do podoby nového zákona a v současnosti se na stůl dostávají dílčí výsledky v podobě návrhu nového zákona v paragrafovém znění.

Nebudu se příliš detailně věnovat úpdkům fyzických osob (tzv. spotřebitelské úpdky), ale zaměřím se primárně na úpdky v podnikatelské sféře. Taktéž se nebudu zabývat úpdky s přeshraničním dosahem.

V kapitole 2 jsou diskutovány charakteristické rysy konkurzního a vyrovnacího řízení. Konkurz a vyrovnání jsou vymezeny v kontextu celého právního řádu a je analyzováno postavení konkurzu proti vyrovnání a dále proti exekuci a likvidaci. Ná-

⁵ Viz Ministerstvo spravedlnosti (2001)

sledně je rozebrán průběh konkurzního a vyrovnacího řízení. Česká právní úprava je také zhodnocena z pohledu duality konkurzu tradičního a moderního. U těchto charakteristik je nutné se zastavit, aby bylo zřejmé, jak konkurz vnímá právo a co lze v tomto pojetí od konkurzu očekávat.

Charakteristiky úpadkových řízení doplňuje analýza vývojových verzí zákona o konkurzu a vyrovnání ve třetí kapitole. Další kapitola uvádí empirická data o konkurzech a vyrovnání.

Jádro práce tvoří rozbor funkčnosti úpadkového práva v ČR a jeho nedostatků, které by měly být napraveny, včetně doporučení, jak toho dosáhnout. Doporučení jsou vytvořena na základě porovnání s optimálním řešením bankrotu podle ekonomické teorie a podle srovnání s řešením bankrotu v právní úpravě USA. V závěrečné části se také vyjadřují k současným snahám o rekonstrukci zákona o konkurzu a vyrovnání.

2. CHARAKTERISTIKA KONKURZU A VYROVNÁNÍ

Jestliže se dlužník dostane do úpadku, předkládá zákon dvě možná řešení: konkurz a vyrovnání. Konkurzní a vyrovnací řízení jsou specifické formy majetkového vyřazení. Zákon o konkurzu a vyrovnání v prvním paragrafu vymezuje jejich základní rysy a předpoklady.

Účelem zákona je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku. Cílem konkurzu a vyrovnání je potom dosažení poměrného uspokojení věřitelů z majetku tvořícího konkurzní podstatu, a to za podmínek stanovených tímto zákonem. K naplnění svého cíle zákon upravuje konkurz a vyrovnání. Formou vyrovnání je i nucené vyrovnání, kterému předchází prohlášení konkurzu.

Zásadním předpokladem k tomu, aby mohlo dojít ke konkurzu či vyrovnání, je existence úpadku dlužníka. Úpadek dlužníka může vzniknout dvojím způsobem:

1. platební neschopností (insolvenční),
2. předlužením.

V obou případech je stav úpadku podmíněn existencí více než jednoho věřitele. Pomine-li přitom za trvání konkurzu stav platební neschopnosti nebo předlužení, není to

důvod pro zrušení konkurzního řízení. Pojmy „platební neschopnost“ a „předlužení“ je třeba dále specifikovat.

Platební neschopnost znamená neschopnost plnit splatné závazky z důvodu nedostatku peněžních prostředků. Musí se jednat o závazky na peněžitě plnění, nikoli závazky na plnění věcné. Současně je nutné, aby se jednalo o objektivní neschopnost plnit. Nemůže tedy jít pouze o neochotu závazek plnit, v takovém případě by situace spadala pod exekuční řízení. Důležité je, aby se jednalo o závazky splatné, tedy s již uplynulým termínem, kdy měl být závazek splněn. Zákon dále říká, že insolvence musí trvat delší dobu. Pojem „delší doba“ ale není nijak specifikován a při jeho výkladu soud postupuje individuálně v každém případě. Při posuzování trvalosti insolvence má přihlídnout k době po kterou trvá, k možnosti dlužníka zajistit si nové finanční prostředky na krytí pohledávek (např. získáním úvěru za stavu, kdy platební neschopnost není doprovázena předlužením), k předmětu podnikání a tak dále.⁶

Předlužením se rozumí situace, kdy souhrnná hodnota dlužnických splatných závazků převyšuje souhrnnou hodnotu jeho majetku.⁷ Při posuzování předlužení (narozdíl od insolvence) nejsou brány v úvahu jen peněžitě závazky, ale bere se v potaz celková hodnota podniku. Později byla přidána podmínka, že o předlužení jde tehdy, jestliže osoba má více věřitelů a jestliže její splatné závazky jsou vyšší než její majetek, přičemž do ocenění majetku se zahrne i očekávaný výnos z pokračující podnikatelské činnosti, lze-li příjem převyšující náklady při pokračování podnikatelské činnosti předpokládat.

Jak platební neschopnost, tak předlužení jsou důvody samostatně dostačující pro prohlášení konkurzu. Zejména u velkých společností v praxi často ovšem existují oba důvody současně. Insolvence jako důvod prohlášení konkurzu je využívána pro

⁶ Zastavení plateb dlužníka je nezbytné odlišit od platební neschopnosti. Zastavení plateb sice zakládá domněnku, že dlužník je insolventní, ale není samo o sobě vymezením úpadku. Viz Schelleová a kol. (2004), str. 51-52

⁷ V terminologii obchodního zákoníku to znamená, že čistý obchodní majetek má zápornou hodnotu, protože závazky podnikatele převyšují jeho obchodní majetek.

podání návrhu především věřiteli, předlužení je zpravidla důvodem pro podání návrhu ze strany samotného dlužníka.

Zákon o konkurzu a vyrovnání neurčuje, kdo může být úpadcem. Z toho vyplývá, že konkurz může být prohlášen na kterýkoliv subjekt, jak osoby fyzické, tak právnické. Pouze existuje omezení pro některé právnické osoby spojené se státem.⁸ Konkurz a vyrovnání tak mají obecnou povahu a vztahují se na všechny subjekty bez ohledu na to, zda jde o osoby fyzické nebo právnické, zda jde o podnikatele ve smyslu obchodního zákoníku nebo o osobu, která podnikatelem není, či zda podmínky, jež vedly k prohlášení konkurzu nebo zahájení vyrovnacího řízení, vznikly v rámci podnikání. Během konkurzu jsou všechny obligační vztahy řešeny současně.

Spolu s nerozlišováním podnikajících osob fyzických a osob právnických to znamená, že rozdílnost dopadů konkurzu na různé podnikatele není zohledněna. Ekonomiku tvoří velmi různorodá struktura subjektů lišících se objemem majetku, provozních kapacit, použitelných finančních prostředků, počtem zaměstnanců, atd. Podnikatelem je jak jedna podnikající fyzická osoba s finančním zázemím několika desítek tisíc korun a s obratem několik desítek nebo set tisíc korun, tak i velký výrobní podnik s miliardovou výrobní základnou, několikamiliardovým obratem a s několika tisíci zaměstnanci. Přímé a nepřímé negativní důsledky krachu podniku s regionálním nebo celostátním významem jsou naprosto odlišné od důsledku kolapsu podnikatele s malým, místním významem. S rostoucím významem úpadce se řešení jeho situace dostává z roviny vypořádání majetkových vztahů také do roviny, kde je třeba vzít v úvahu celou sféru jeho vlivu. Vedle priority uspokojení věřitelů vstupuje do hry snaha zachránit zdravou část podniku, aby se zabránilo prudkému zhoršení zaměstnanosti v regionu, atd. Vedle toho se do úpadku mohou dostat i fyzické osoby, které jsou pouze spotřebiteli. Zákon o konkurzu a vyrovnání v současné podobě toto nijak nereflektuje.

Konkurz a vyrovnání mají další dvě významné vlastnosti:

⁸ Z účinnosti zákona byly vyloučeny územní samosprávné celky a jiné právnické osoby zřízené zákonem, jestliže stát převzal jejich dluhy nebo se za ně zaručil.

1. V případě obchodních společností a družstev je prohlášení konkurzu důvodem jejich zrušení. Konkurz sám o sobě ovšem nevede ke ztrátě právní subjektivity, toto se děje až jinými úkony po skončení konkurzu.

2. Dlužníkův majetek, který se stává předmětem konkurzu a tvoří tzv. konkurzní podstatu, musí postačovat alespoň k úhradě nákladů konkurzního řízení. V opačném případě není konkurz prohlášen pro nedostatek majetku. Zjistí-li se nedostatek majetku až v průběhu konkurzu, je konkurz ze stejného důvodu zrušen.

Není pochyb o tom, že konkurz a vyrovnání jsou složitými právními instituty zásadního významu. Jejich složitost pramení z komplikovanosti samotné situace úpadku, do níž se jednotlivec nebo podnik dostanou. Náročnost aplikace institutu konkurzu a vyrovnání je dále zvyšována jejich enormní provázaností na řadu dalších zákonů. Hovoří se až o 60 zákonech, které jsou se ZKv přímo propojeny. Nabízí se otázka, do kterého právního odvětví konkurz a vyrovnání zařadit. Jak již bylo uvedeno, konkurz a vyrovnání mají obecnou povahu a nejsou tedy instituty obchodního práva. Nejčastěji je konkurzní a vyrovnací řízení v českém prostředí pojímáno jako forma civilního procesu, v jehož rámci představují samostatný typ řízení s rozdílným uplatňováním procesních zásad (pro konkurz a vyrovnání se použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, nestanoví-li zákon o konkurzu a vyrovnání jinak. Toto pojetí je blízké německému a rakouskému právu.⁹

2.1. KONKURZ, VYROVNÁNÍ A NUCENÉ VYROVNÁNÍ

Při rozboru úpadkového řízení je nezbytné uvést rozdíly mezi konkurzem a vyrovnáním. Základ rozdílu mezi konkurzem a vyrovnáním spočívá v dispozičních možnostech. Konkurzní řízení je na jedné straně typické tím, že je vedeno přesně stanovenými pravidly, od nichž je možné se odchýlit jen v případech stanovených zákonem. Vyrovnací řízení na straně druhé vyžaduje větší dispoziční volnost už z toho důvodu, aby umožnilo smysluplné vyjednání smíru mezi dlužníkem a věřiteli (ovšem na principu vyjednání pod dozorem soudu). Dlužník sám přichází s návrhem jak řešit úpadek a jeho věřitelé hlasují o tom, zda tento návrh přijmou nebo nikoliv. Tímto způsobem se smě-

⁹ Viz Schelleová a kol. (2004), str. 48

řuje ke stavu, který, narozdíl od konkurzu, snáze umožní případný další provoz podniku pod vedením úpadce.¹⁰

Z výtěžku, který je získán z prodeje konkurzní podstaty, se uspokojí pohledávky věřitelů, kteří se do konkurzu přihlásili. Pokud výtěžek není dostatečný, dostanou věřitelé pouze část svých pohledávek s tím, že po skončení soudního řízení mají možnost dále na dlužníkovi zbytek dluhů vymáhat. V případě vyrovnání je situace odlišná. Věřitelé se dobrovolně vzdají části svých pohledávek a tím přistupují na potenciálně rychlejší variantu řešení svých pohledávek. Dochází k částečnému zaplacení dluhů s tím, že zaniká povinnost dlužníka uhradit zbytek pohledávek.

Zaměříme se nyní na společné prvky konkurzního a vyrovnacího řízení. Obě řízení v první řadě sledují společný účel deklarovaný v zákoně, tedy uspořádání majetkových poměrů úpadce. Základní vlastností soudních řízení jako je konkurz a vyrovnání je, že řeší celou dlužnickou situaci komplexně. Základním předpokladem zahájení obou řízení je existence úpadku dlužníka a mnohost věřitelů. V obou řízeních jde o to, aby věřitelé dlužníka byli uspokojeni rovnoměrně, aby tíhu úpadku nenesli jen někteří z nich. V obou případech se jedná o řízení před soudem (procesní povaha celého řízení), čímž se odlišují od likvidace obchodní společnosti nebo jiné právnické osoby podle obchodního zákoníku. Je nutno zdůraznit, že i přes větší volnost vyrovnacího řízení probíhají obě řízení podle přesně stanovených pravidel a nejen z důvodů rozdílných zájmů mezi dlužníkem a věřiteli, ale i mezi věřiteli samotnými.

Právní ošetření krizové situace, jakou je úpadek a kdy jsou smluvní vztahy narušeny, je nutné. Hlavním cílem není sanovat dlužníka, ale rozvrhnout ekonomickou ztrátu způsobenou bankrotem rovnoměrně tak, aby žádný subjekt nemohl těžit z úpadku ve svůj prospěch. Daná právní úprava přitom musí respektovat tržní principy. Za jistých okolností může úpadek vyjít z krizové situace zachráněn a ozdraven. To je však již otázka druhotného významu či „vedlejšího efektu“ majetkového vypořádání. Konkurz, vyrovnání nebo jiná forma řešení úpadku jsou v první řadě nástroji určenými k formalizovanému vymáhání dluhů. Nástrojem pro rehabilitaci úpadce jsou případně až

¹⁰ Prof. Zoulik používá paralelu, podle které se výsledek konkurzního řízení podobá rozsudku soudního sporu a výsledek vyrovnacího řízení se podobá soudnímu smíru. Srovnej Zoulik (1993)

v druhém plánu. Z pohledu zákona nezáleží na tom, do jaké míry a jakým způsobem se jednotliví účastníci na průběhu řízení podíleli a zda s výsledkem souhlasí či ne, dané uspořádání je závazné pro všechny. Obnova řízení nepřichází v úvahu a odvolání je přípustné málokdy.

Dvě rozdílná řešení úpadku existují z toho důvodu, že i úpadců je více druhů. I zdravá firma (z ekonomického pohledu, tzn. že je zdravá provozně a její podnikání má hodnotu) se může dostat do finančních problémů v důsledku špatně zvolené kapitálové struktury, nepříznivých makroekonomických vlivů, selhání nebo přímo kriminálního činu managementu, atd. Vyrovnání je potom žádoucí právě u takových firem. Cílem úpadkového řízení není trestat firmu ve finančních potížích za špatné vedení. Pokud je její činnost ukončena ve fázi, kdy dosahuje špatných výsledků, ale při restrukturalizaci a zachování činnosti má firma potenciál, přenesse se to i na její věřitele a jejich pohledávky budou uspokojeny z menší míry, než pokud by firma pokračovala v činnosti a splatnost svých závazků odložila.

Vedle vyrovnání je v ZKv upraveno též nucené vyrovnání. Jejich odlišnost spočívá ve formě, jakou se dané řízení uskutečňuje. Nucené vyrovnání může probíhat pouze v rámci konkurzního řízení. Název „nucené“ vyrovnání evokuje fakt, že k vyrovnání je úpadce přinucen okolnostmi konkurzu. Lze ho provést na žádost úpadce v případě, že ještě nebylo soudem vydáno usnesení o rozvrhu, tedy rozhodnutí o tom, kteří věřitelé budou uspokojeni a do jaké míry. Dlužník může navrhnout, aby se toto usnesení nevydávalo a docílit odvrácení nepříznivých důsledků konkurzu spočívajících v prodeji veškeré konkurzní podstaty. Úpadce si pomůže tím, že je mu část majetku z podstaty vrácena a on může dále podnikat.

Vyrovnání „nenucené“ probíhá jako samostatné řízení úplně mimo konkurz. Význam obou forem vyrovnání je podobný. Hlavním záměrem je vyřešit úpadek jiným způsobem než zpeněžením celé konkurzní podstaty a rozdělením výnosu mezi věřitele.

K negativním stránkám konkurzu patří v mnoha případech příliš dlouhé časové období, po které konkurz trvá. Další nevýhodou je nemožnost nahrazení nákladů, které vzniknou věřitelům v souvislosti s konkurzním řízením a také nemožnost dohlédnout na konec konkurzu a zjistit, zda a jak vlastně budou jejich pohledávky uspokojeny. Hlav-

ním zápořem pro dlužníka je to, že i po skončení konkurzu se svých neuspokojených dluhů nezbavuje a je tedy vystaven možnosti samostatných žalob. Nemožnost oddlužení v rámci konkurzu se kriticky dotýká fyzických osob (spotřebitelské úpadky). Spotřebiteli, jež se předluží a jednou se dostane do úpadku, hrozí, že bude postižen i majetek, který získá po ukončení konkurzu. Zákon totiž říká, že pokud úpadce získá po konkurzu další majetek, může být konkurzní řízení znovu zahájeno.

Proti těmto rysům konkurzu má vyrovnání v té či oné formě výhody pro úpadce i věřitele. Pro úpadce znamená šanci uspokojit ostatní věřitelské pohledávky (druhá třída pohledávek) pouze zčásti a zbývající části těchto závazků je po vyrovnání zproštěn. Pro věřitele nabízí možnost pokusit se o rychlejší a mnohdy i výhodnější uspokojení svých pohledávek než v konkurzu. Je zde větší míra dispozitivnosti a jistý prvek určitosti uspokojení (z hlediska lhůt a zajištění). Výhodou nuceného vyrovnání je, že na rozdíl od vyrovnání zůstává součástí konkurzního řízení. V případě, že nucené vyrovnání není úspěšné, konkurzní řízení pokračuje.

2.2. KONKURZ, EXEKUCE A LIKVIDACE

Konkurzní řízení se svou povahou a účelem nejvíce podobá řízení exekučnímu. Není ovšem správné konkurz s exekucí ztotožňovat nebo považovat konkurz za specifickou formu exekuce. Konkurzní řízení nenavazuje na žádné řízení předchozí. Proto ho nemůžeme chápat jako jedno ze stádií soudního řízení, nárzdíl od řízení exekučního. Je to zcela samostatný institut civilního procesu a samostatný druh řízení před soudem.¹¹

Exekuce je charakterizována individuálností, zatímco konkurz univerzálností v tom smyslu, že exekuční řízení je vedeno ve vztahu k jednomu věřiteli, zatímco konkurzní řízení ke skupině věřitelů jednoho dlužníka. Z tohoto hlediska bychom mohli s notnou dávkou zjednodušení označit exekuční řízení jako individuální exekuci a konkurzní řízení jako univerzální exekuci, protože i v rámci konkurzního řízení dochází k exekuci tím, že se prodávají součásti dlužníkova majetku a z výtěžku se uspokojují

¹¹ Viz zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a Schelleová a kol. (2004), str. 48

věřitelé.¹² V tomto směru jsou si obě řízení blízká, protože i v exekučním řízení se může výkon rozhodnutí provádět prodejem věcí a z výtěžku uspokojovat věřitelovy pohledávky. Tento společný rys však neopodstatňuje tvrzení, že konkurzní řízení je specifickou formou řízení exekučního. Konkurzní řízení se liší svým účelem a uplatňováním procesních zásad.

Zavedením institutu konkurzního řízení se zároveň řeší nedostatek vyplývající z podstaty exekučního řízení, kdy k uspokojení více pohledávek více věřitelů nemusí dojít, protože v exekučním řízení platí zásada předstížení. Uspokojení svých pohledávek docílí v tomto řízení zpravidla jen ti, kteří navrhnou exekuci jako první a na ostatní se už vůbec nemusí dostat. V konkurzním řízení naopak platí zásada poměrného uspokojení všech věřitelů ze stejné prioritní třídy, bez ohledu na senioritu jejich pohledávek nebo na pořadí, v jakém je do konkurzního řízení přihlásili.

Podat návrh na prohlášení konkurzu mohou mimo samotného dlužníka a věřitelů rovněž některé třetí osoby. Jestliže je dlužníkem banka, může podat návrh na prohlášení konkurzu její nucený správce. Podmínkou však je, že tato banka je předlužená a že s podáním návrhu vysloví předchozí souhlas Česká národní banka.

Dalším navrhovatelem může být likvidátor obchodní společnosti, jestliže zjistí v průběhu prováděné likvidace její předluženost.¹³ Na tomto místě je dobré se zmínit o tom, jaký je rozdíl mezi konkurzem a likvidací. Zatímco při likvidaci se předpokládá, že budou postupně uspokojeni všichni věřitelé a patrně zbude ještě likvidační zůstatek pro vypořádání zakladatelů, při konkurzu dojde pouze k poměrnému uspokojení věřitelů.¹⁴

Likvidací v podstatě rozumíme zrušení subjektu bez právního následnictví až po zánik právnické osoby, tj. její výmaz z obchodního rejstříku. Likvidace začíná větši-

¹² Viz Schelleová a kol. (2004), str. 50

¹³ Viz Míková (1999), str. 105

¹⁴ Viz Schelleová a kol. (2004), str. 43

nou z iniciativy zakladatelů společnosti, někdy i rozhodnutím soudu.¹⁵ Je-li společnost v likvidaci a je na ni prohlášen konkurz, likvidátor svou činnost přerušuje až do zrušení konkurzu. Proto není možné, aby konkurz a likvidace probíhaly současně. Po skončení konkurzního řízení lze, zbyl-li majetek, v likvidaci pokračovat a likvidátor může začít uspokojovat pohledávky zbylé po konkurzu.

2.3. PRŮBĚH KONKURZNÍHO A VYROVNACÍHO ŘÍZENÍ

Tato část pojednává o klíčových bodech v průběhu konkurzu nebo vyrovnání. Není zdaleka vyčerpávající a nepostihuje všechny detaily a okolnosti obou řízení a ani to není jejím cílem. Na mnoha místech provádím zjednodušení a zestručnění v zájmu toho, aby podstata věci zůstala zachována a text se nestal těžkopádným.¹⁶

Konkurzní řízení

Z hlediska vlastního průběhu konkurzního řízení můžeme rozlišovat několik fází.¹⁷ První (přípravná) předchází vlastnímu prohlášení konkurzu na majetek dlužníka a v jejím rámci se zejména zkoumá, zda lze konkurz vůbec prohlásit a zda je dlužník v úpadku (je insolventní nebo předlužen).

Dlužník může ještě před prohlášením konkurzu využít práva na povolení ochranné lhůty, a to do 15 dnů od doručení návrhu na prohlášení konkurzu, jestliže tento návrh podal věřitel nebo jiná osoba než dlužník. Ochranná lhůta trvá tři měsíce a může být prodloužena maximálně o další tři. Po dobu trvání ochranné lhůty nemohou věřitelé vůči dlužníkovi vymáhat své pohledávky a nelze prohlásit konkurz. Dlužníkovy právní úkony, které by vedly ke zkracování zájmu věřitelů, jsou neúčinné a dlužník má povinnost usilovat o zlepšení své situace. Ochranná lhůta končí uplynutím doby, po

¹⁵ Např. uplynutím doby, na kterou byla společnost založena nebo dosažením účelu, pro který byla založena, rozhodnutím společníků nebo orgánu společnosti, ztrátou oprávnění k podnikatelské činnosti atd. Viz § 68 obchodního zákoníku.

¹⁶ Podrobný výklad zákona o konkurzu a vyrovnání lze nalézt např. v Zelenka (2002), Bařinová (2002) a Kozel (2003).

¹⁷ Podle Kučera (2004)

kteřou měla trvat, zastavením řízení (navrhovatel stáhne svůj návrh na prohlášení konkurzu), prohlášením konkurzu nebo povolením vyrovnání.

Rozhodnutí soudu o zamítnutí nebo prohlášení konkurzu se oznamuje v Obchodním věstníku a na úřední desce soudu. Předpokladem prohlášení konkurzu je, aby majetek dlužníka postačoval alespoň k úhradě nákladů řízení. Náklady řízení jsou pohledávkami za podstatou podle zákona a patří mezi ně zejména hotové výdaje a odměna správce podstaty, náklady na udržování podstaty, daně a obdobné poplatky, nároky věřitelů ze smluv uzavřených správcem, atd. Navrhovatel je na výzvu soudu povinen zaplatit v určené lhůtě zálohu na náklady konkurzu, jež může dosáhnout 50 000 Kč. Prohlásí-li soud na majetek dlužníka konkurz, zároveň ustanoví správce konkurzní podstaty a vyzve věřitele, aby ve lhůtě 1 až 3 měsíce přihlásili své pohledávky za dlužníkem (nyní již úpadcem). Soud vybírá správce konkurzní podstaty ze seznamu správců vedeného příslušným soudem.

Konkurzní podstatu tvoří majetek podléhající konkurzu. Konkurz se týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkurzu a kterého nabyl v průběhu konkurzu. Konkurzní podstatu přitom tvoří nejenom věci ve vlastnictví dlužníka, ale za podmínek stanovených zákonem též majetek třetích osob, zejména těch, které jej nabyly na základě neúčinných právních úkonů dlužníka. Úpadce je povinen neprodleně po prohlášení konkurzu sestavit seznam svých aktiv a pasiv a odevzdat jej správci konkurzní podstaty.

Účinky prohlášení konkurzu nastávají vyvěšením rozhodnutí na úřední desku soudu a od tohoto okamžiku můžeme mluvit o vlastním konkurzu jako o druhé fázi konkurzního řízení. Jejím účelem je zajistit a zpeněžit veškerý majetek, jenž může být podle zákona použit k uspokojení konkurzních věřitelů, a vyjasnit, jaké pohledávky mají být v konkurzu uspokojeny. Mezi účinky prohlášení konkurzu zejména patří přechod oprávnění nakládat s dlužníkovým majetkem na správce, přerušlení všech řízení (s výjimkou daňového) týkajících se dlužníkovy majetku, nemožnost provést exekuci, neúčinnost taxativně vypočtených dlužníkových úkonů učiněných ve lhůtě šesti měsíců před podáním návrhu na prohlášení konkurzu a odporovatelnost takových právních

úkonů, které zkracují uspokojení pohledávek konkurzních věřitelů.¹⁸ Právo odporovat právnímu úkonu se uplatňuje proti tomu, kdo měl prospěch z tohoto úkonu. Podmínkou je, že takovým třetím osobám musel být úmysl dlužníka znám.

K vyřešení rozsahu úpadcových závazků, které mají být v konkurzu uspokojeny, soud nařídí přezkumné jednání. K němu je povinen dostavit se správce a úpadce, dále jsou o přezkumném jednání vyrozuměni konkurzní věřitelé, kteří do konkurzu své pohledávky přihlásili. Zde mohou správce, úpadce i kterýkoliv z věřitelů přihlášenou pohledávku popřít. Nestane-li se tak, pohledávka může být v konkurzu uspokojena. Jestliže je naopak pohledávka popřena, mělo by být vyvoláno tzv. incidenční řízení, v jehož rámci se rozhodne o tom, zda bylo popření oprávněné.

Typově přichází v úvahu několik variant incidenčních sporů, základní rozlišení se odvíjí od toho, zda byla popřena pohledávka judikovaná (vykonatelná) či nikoli.¹⁹ v prvním případě podává žalobu ten, kdo pohledávku při přezkumném jednání popřel (správce, popírající věřitel nebo oba) a žaloba směřuje proti věřiteli, který ji přihlásil. Ve druhém případě, je-li pohledávka nevykonatelná, podává žalobu věřitel, jemuž byla pohledávka popřena a žaloba směřuje proti správci, případně též proti popírajícímu věřiteli. Zákon zde výslovně vyžaduje, aby žalovaným účastníkem řízení byl vždy správce, a to i tehdy, pokud pohledávku popřel jenom jiný věřitel. Při přezkumném jednání může pohledávku popřít též úpadce, což se sice poznamená v seznamu přihlášených pohledávek, ale pro konkurz sám je toto popření bez významu. Tento úpadcův projev vůle má význam jen pro dobu po konkurzu, protože pro v konkurzu neuspokojené pohledávky, jež úpadce výslovně nepopřel, lze vést po skončení konkurzu exekuci a klíčový pro výkon rozhodnutí je právě seznam přihlášek.²⁰

¹⁸ V případě neúčinnosti je určitý úkon považován za neexistující (příčí se zákonu), přestože byl učiněn. V případě odporovatelnosti je sice daný úkon platný, ovšem ve vztahu k uspokojování věřitelských pohledávek je zájem na tom, aby byl učiněn neúčinným. Viz Míková (1999), str. 63

¹⁹ Vykonatelná pohledávka je taková, která je přiznána vykonatelným rozhodnutím soudu nebo jiného příslušného orgánu, popřípadě pohledávka, opírající se o exekuční titul, apod. Viz Zelenka (2002), str. 630

²⁰ Viz Kučera (2004)

Vedle incidenčního řízení má na průběh konkurzu velký vliv tzv. excindační řízení (vylučovací žaloba), kterým se třetí osoba (nikoliv úpadce) domáhá na správce, aby ze soupisu konkurzní podstaty vyloučil věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty, které tam zapsal. Správcem provedený soupis je listinou opravňující správce k výlučnému nakládání se zapsanými věcmi a k jejich zpeněžení. Tvrdí-li někdo, že má právo nepřipouštět zapsání věci do soupisu, uloží mu konkurzní soud, aby podal žalobu o vyloučení ze soupisu. Do skončení excindačního řízení správce věc nesmí zpeněžit, ledaže by tím odvracel škodu na majetku, který je předmětem žaloby.

Soud svolává schůzi konkurzních věřitelů, je-li toho třeba pro zjištění jejich stanovisek potřebných pro další vedení konkurzu nebo vždy na návrh správce konkurzní podstaty. Soud tuto schůzi řídí. Věřitelé mohou zvolit svého zástupce nebo ustaví věřitelský výbor. Věřitelský výbor je obligatorním orgánem, pokud počet konkurzních věřitelů přesahuje padesát. Při nižším počtu konkurzních věřitelů mohou zvolit místo věřitelského výboru svého zástupce. Pokud neexistuje věřitelský výbor ani zástupce věřitelů, je věřitelským orgánem schůze věřitelů. Úkolem věřitelského orgánu je především dohlížet na činnost správce.

V případě, že po návrhu na prohlášení konkurzu soud povolí ochrannou lhůtu, již v této fázi nabývají věřitelé práva a povinnosti stejně, jako by byl prohlášen konkurz, takže soud svolává schůzi věřitelů současně již s povolením ochranné lhůty. Jinak se věřitelský výbor nebo zástupce volí na první schůzi věřitelů, která bývá zpravidla spojena s přezkumným jednáním.

Zákon určuje jediný způsob, jak získat prostředky pro uspokojení věřitelů v rámci konkurzního řízení. Je jím zpeněžení podstaty a následný rozvrh a vydání výtěžku (tedy peněz) mezi věřitele. Materiální uspokojení není přípustné. Důvodem je skutečnost, že při nepeněžním uspokojování by nebylo možno zaručit rovné uspokojení věřitelů a vyloučit zvýhodnění některých z nich.

Konkurzní podstatu lze realizovat jejím zpeněžením:

- ve veřejné dražbě, podle zákona o veřejných dražbách,
- v soudní dražbě (tj. soudním výkonem rozhodnutí), podle občanského soudního řádu,

- mimo dražbu (tzv. prodejem „z volné ruky“).

Prodej mimo dražbu uskuteční správce se souhlasem soudu a je v praxi běžnější a oblíbenější než první dva způsoby. Poté, co nabyl účinnosti zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, jeví se zpeněžování v soudní dražbě jako překonaný způsob zpeněžení. Výkony rozhodnutí prodejem věcí soudem trvají mnohdy příliš dlouho nebo jsou procedurálně složité.²¹

Správce podává v průběhu konkurzu soudu a věřitelskému orgánu zprávy o zpeněžování podstaty. Zásadní význam má konečná zpráva a spolu s ní předkládá také vyúčtování své odměny a výdajů. Dochází-li v průběhu konkurzu ke zpeněžování majetku podstaty, je správce vždy povinen konečnou zprávu podat a teprve po pravomocném soudním rozhodnutí o jejím schválení lze vydat rozvrhové usnesení, popřípadě konkurs zrušit pro nedostatek majetku. Správce je povinen konečnou zprávu předložit do 18 měsíců od prohlášení konkurzu, pokud mu soud nestanoví k jejímu zpracování jinou lhůtu.

Nejdůležitějším rozhodnutím v konkurzu je rozvrhové usnesení, jímž je účastníkům konkurzu a správci dáno na vědomí, v jakém rozsahu (nebo zda vůbec) budou jejich nároky uspokojeny.

Základním principem, jež vede jak konkurzní, tak vyrovnací řízení, je zásada rovných podmínek pro všechny věřitele. Tato zásada znamená, že všichni věřitelé stejné třídy se uspokojují poměrně, bez ohledu na dobu vzniku pohledávky, na dobu jejího uplatnění, důvod nebo způsob vzniku. Věřitelé jsou děleni do skupin. Kritérii rozlišování jednotlivých skupin věřitelů jsou pořadí uspokojování jejich pohledávek a způsob uplatnění pohledávek v konkurzním řízení. Na jejich základě lze v českém právu rozdělit věřitele takto:

- věřitelé s právem na oddělené uspokojení,
- věřitelé pohledávek za podstatou a věřitelé s pracovními nároky,²²

²¹ Srovnej Kozel (2003), kap. 43

²² Tyto pohledávky jsou jmenovitě uvedeny v § 31 odst. 2 a 3 ZKv.

- věřitelé první třídy,²³
- věřitelé druhé třídy.

Oddělení věřitelé tvoří zvláštní a velmi významnou skupinu věřitelů. Jsou jimi věřitelé pohledávek, které byly zajištěny některým ze zajišťovacích institutů upravených občanským zákoníkem a specifikovaných v ustanoveních ZKv. Z nich mezi nejfrekventovanější zajišťovací instituty patří zástavní a zadržovací (retenční) právo. Tato skupina věřitelů je přednostně uspokojována ze zpeněžování věcí, práv a majetkových hodnot, ke kterým jsou výše uvedené zajišťovací instituty zřízeny. Podle současně platné právní úpravy jsou oddělení věřitelé povinni uplatnit své pohledávky i s nárokem na oddělené uspokojení u soudu, kde podléhají přezkumu. Statut oddělených věřitelů umožňuje, aby jejich zajištěné pohledávky byly uspokojeny již během konkurzního řízení bez nutnosti čekat až na rozvrh a to přímo z prodeje věci, kterou byly zajištěny proti úpadci. Oddělený věřitel se uspokojuje pouze ve výši 70 % čistého výtěžku zpeněžení na něj připadajícího po odečtení nákladů spojených s udržováním a prodejem věci (nikoliv do 70 % výše přihlášené pohledávky). Neuspokojenou část pohledávky lze uspokojit v rozvrhu, a to ve třídě, do níž pohledávka podle své povahy patří. Podle zákona je třeba v případě konkurzu zpeněžit předmět zajištění výhradně prostřednictvím konkurzu. Oddělení věřitelé nejsou oprávněni je sami zpeněžovat nebo si je ponechat, zpeněžit je může pouze správce. Dále platí, že zpeněžením institut zajištění zaniká. Institut zajištění zaniká i v případě, že oddělený věřitel svou pohledávky nepřihlásí.

Další skupina věřitelů jsou věřitelé pohledávek za podstatou. Pohledávky za podstatou představují různorodou skupinu pohledávek, jejichž společným znakem je to, že vznikají ve fázi po prohlášení konkurzu a jsou spjaté s konkurzní podstatou. Tyto

²³ Věřitelé pohledávek za podstatou, věřitelé s pracovními nároky a věřitelé první třídy se dají označit jako přednostní věřitelé, a to v tom smyslu, že mají být uspokojeni s nejvyšší prioritou. Záměrně píší dají, protože i když ZKv používá pojem „přednostní věřitelé“, nikde ho nespécifikuje. Pouze se při jeho použití odkazuje na tu část zákona, kde se mimo jiné hovoří o věřitelích pohledávek za podstatou, věřitelích s pracovními nároky a věřitelích první třídy. Přednostními věřiteli, ovšem v jiném smyslu slova, jsou i oddělení věřitelé. Mají přednostní postavení v tom, že jejich pohledávka je odděleně (tedy přednostně) uspokojena ze zpeněžení věci, kterou byla zajištěna. Některá literatura mezi přednostní věřitele zahrnuje i věřitele s nároky na vyloučení věcí z podstaty, např. Schelleová a kol. (2004), str. 493.

pohledávky lze uspokojit kdykoliv v průběhu konkurzu, samozřejmě za předpokladu dostatečnosti finančních zdrojů podstaty. Výčet pohledávek za podstatou je v zákoně taxativně vymezen a není nutné je přihlašovat do konkurzu.

Po uspokojení nároků oddělených věřitelů, věřitelů pohledávek za podstatou a pohledávek vzniklých z pracovních nároků se pohledávky uspokojí podle svého zařazení do tříd. Uspokojení probíhá podle rozvrhového usnesení a již diskutovaným předpokladem uspokojení nároků je jejich přihlášení do konkurzu a následné zjištění na přezkumném jednání nebo rozhodnutím v incidenčním sporu. Pohledávkami první třídy jsou nároky úpadcových zaměstnanců z pracovněprávních vztahů vzniklé poslední tři roky před prohlášením konkurzu (zde se jedná o jinou skupinu pohledávek, než které již mají prioritu na úrovni pohledávek za podstatou). Pohledávkami druhé třídy jsou ostatní pohledávky.

Nároky na vyloučení věci z podstaty, pohledávky za podstatou, nároky na oddělené uspokojení a pracovní nároky úpadcových zaměstnanců lze uspokojit kdykoli v průběhu konkurzního řízení. Jiné nároky lze uspokojit jen podle pravomocného rozvrhového usnesení. Ve výsledku tedy probíhá řešení pohledávek podle tohoto klíče:

1. Nejdříve je nutno splatit pohledávky za podstatou a pracovní nároky. Po vydání rozvrhového usnesení již není možné je hradit v průběhu konkurzního řízení.
2. Nároky na oddělené uspokojení maximálně do výše 70 % čistého výtěžku, který na ně připadl, lze uspokojit jedině mimo rozvrh.
3. Po úplném uhrazení pohledávek za podstatou a pracovních nároků lze rozdělovat zbylé prostředky mezi první a druhou třídu, s tím, že ze zbývajících výtěžku ze zpeněžení konkurzní podstaty připadá podle zákona 30 % na první třídu a 70 % na druhou třídu.
4. Pokud nebudou vyčerpány všechny prostředky v první třídě, přesouvá se jejich zbytek do druhé třídy. Jestliže nastane opačná situace a prostředky v první třídě nestačí, přechází neuspokojené části pohledávek do druhé třídy.
5. Do druhé třídy spadají i zbývajících části nároků oddělených věřitelů.

V konkurzu neuspokojené části pohledávek, pohledávky nepřihlášené do konkurzu, vyloučené z uspokojení v konkurzním řízení nebo jiné, které zůstaly existovat i po konkurzu, nezanikají. Šance na jejich uspokojení po skončení konkurzního řízení se ale jeví spíše jako hypotetická. Obdobná je situace i u opožděných přihlášek pohledávek do konkurzu.²⁴

Po splnění rozvrhového usnesení nastává třetí závěrečná fáze – zrušení konkurzu a zproštění správce jeho funkce. V úvahu přitom přichází i zrušení konkurzu z jiných důvodů. Tímto důvodem může být absence úpadcova majetku, pokud majetek nepostačuje ani k úhradě nákladů konkurzu. Jestliže je tato skutečnost jistá ještě před prohlášením konkurzu, může být již návrh na konkurz zamítnut pro nedostatek dlužníkovy majetku. Zjistí-li se, že nejsou splněny předpoklady pro konkurz (např. žádný z věřitelů nepřihlásil pohledávku), je to další důvod pro zrušení konkurzu. Konkurz je možno zrušit i na návrh úpadce se souhlasem konkurzních věřitelů. Konkurz se taktéž zrušuje, došlo-li k fúzi úpadce nebo k převodu jeho jmění na společníka.

V rámci konkurzního řízení může dojít k nucenému vyrovnání, které některé fáze konkurzu nahrazuje. Pro nucené vyrovnání platí, že jej dlužník může navrhnout po přezkumném jednání, ale ještě před vydáním rozvrhového usnesení. Návrh nuceného vyrovnání ale automaticky neznamená, že se zastavuje zpeněžování majetku. To se odkládá, až pokud soud nucené vyrovnání nezamítne a nařídí o něm jednání. V návrhu musí být uvedeno jaké vyrovnání úpadce nabízí a v rámci vyrovnání je možná i nová emise akcií nebo jiných cenných papírů a nepeněžní forma plnění. Pokud existují třetí osoby ochotné ručit za splnění nuceného vyrovnání, musí být uvedeny a podepsány.

Zvláštní podmínkou pro přijetí návrhu nuceného vyrovnání soudem je poctivý záměr úpadce. Soud také odmítne nucené vyrovnání pokud usoudí, že předpokládá neúměrně nižší uspokojení pohledávek věřitelů ve srovnání s možnostmi uspokojení, kterých by se věřitelům dostalo při dokončení konkurzu. Dalším důvodem zamítnutí by bylo, jestliže by návrh nerespektoval práva na oddělené uspokojení, přednost pohledávek za podstatou, pohledávek pracovních nároků pracovníků úpadce a pohledávek první

²⁴ Srovnej Braun (2004)

třídy. Daná koncepce návrhu tedy musí vycházet z toho, že v první řadě budou uspokojeny přednostní pohledávky (ve smyslu pohledávek první třídy, pracovních nároků a pohledávek oddělených věřitelů), přímo a v plné výši, nebo jejich uspokojení bude zajištěno. Návrh bude zamítnut i přes souhlasný postoj věřitelů, pokud by podle něj měli věřitelé pohledávek druhé třídy dostat nejpozději do jednoho roku od podání návrhu méně než 15 % svých pohledávek.

Předpokladem potvrzení nuceného vyrovnání je souhlas většiny konkurzních věřitelů, přítomných na jednání o nuceném vyrovnání, jejichž hlasy představují tři čtvrtiny všech přihlášených pohledávek. Právo hlasovat nemají věřitelé, jejichž práva nebudou nuceným vyrovnáním dotčena (tedy zejména oddělení věřitelé a věřitelé pohledávek za podstatou). Pokud je nucené vyrovnání potvrzeno, úpadci se navrátí jeho práva omezená prohlášením konkurzu. Jestliže bylo nucené vyrovnání potvrzené soudem úplně a včas splněno, je úpadce zproštěn závazku nahradit věřitelům újmu, kterou vyrovnáním utrpěli (tedy zbylé části pohledávek).

Vyrovnací řízení

Základní podmínky pro řešení úpadku vyrovnáním „nuceným“ jsou stejné jako podmínky pro prohlášení konkurzu. Vyrovnání navrhuje sám dlužník, nebyl-li už prohlášen konkurz. Dlužník nesmí být v posledních pěti letech před podáním návrhu na vyrovnání odsouzen pro trestný čin podvodu nebo poškození věřitele a také nesmí být ve stejné lhůtě na majetek dlužníka prohlášen konkurz nebo podán návrh na vyrovnání. Musí jít o poctivý záměr dlužníka. V návrhu uvede dlužník, jaké vyrovnání nabízí, a osoby ochotné zavázat se ke splnění vyrovnání jako spoludlužníci nebo ručitelé musí návrh spolupodepsat.

Návrh musí respektovat tyto podmínky, aby jej soud nezamítl:

1. Přednostní pohledávky musí být zaplacený celé nebo zaplacení zajištěno. Ostatní pohledávky se uspokojují poměrně, pokud není s věřiteli dohodnuto výhodnější postavení některých z nich.

2. Nároky oddělených věřitelů nejsou vyrovnáním dotčeny.²⁵
3. Věřitelům, jejichž pohledávky nemají přednostní právo, musí být nabídnuto zaplacení alespoň 30 % jejich pohledávek s příslušenstvím do dvou let od podání návrhu.

Pokud soud vyrovnání povolí, ustaví vyrovnacího správce, nařídí vyrovnací jednání na dobu nejpozději do šesti týdnů a vyzve věřitele, aby své nároky přihlásili. Usnesení o povolení vyrovnání se doručuje známým věřitelům. Dlužník nesmí samostatně provádět právní úkony, kterými by byly zkracovány zájmy věřitelů.

Při vyrovnacím jednání soud zjistí, kteří věřitelé jsou ochotni přijmout návrh na vyrovnání. Pro přijetí je třeba souhlas kvalifikované většiny věřitelů (alespoň 50 % přítomných věřitelů reprezentujících nejméně 75 % všech pohledávek). Hlasovací právo náleží jen těm věřitelům, kteří by vyrovnáním utrpěli újmu (pohledávka jim nebude uhrazena v plném rozsahu). Oddělení věřitelé hlasují jen za tu část pohledávky, která nebude uhrazena z práva na oddělené uspokojení.

Nabylo-li usnesení o potvrzení vyrovnání právní moci a dlužník úplně a včas své povinnosti splnil, zaniká jeho povinnost splnit věřitelům část závazku, k jejímuž plnění nebyl povinen podle obsahu vyrovnání. Platí to i vůči takovým věřitelům, kteří hlasovali proti přijetí vyrovnání, a od 25. 10. 2000 se ustanovení vztahuje i na věřitele, kteří se do vyrovnání vůbec nepřihlásili, bez ohledu na to, zda o vyrovnacím řízení věděli či nikoliv. Vzhledem k tomu, že takto novelizovaná úprava nutí přihlásit se do vyrovnání i ty věřitele, kteří o vyrovnání nemají zájem, je velmi pravděpodobné, že to snižuje vyhlídku na přijetí vyrovnání věřiteli při hlasování.

²⁵ Oddělení věřitelé nejsou ve vyrovnání zvláštní skupinou věřitelů, jako je tomu v konkurzu. Tito věřitelé, jestliže je jejich nárok v plném rozsahu zajištěn, stojí mimo vyrovnání. Jejich pohledávky vy neměly být dotčeny, protože tito věřitelé jsou oprávněni kdykoliv, i v průběhu vyrovnání, domáhat se uspokojení své pohledávky ze zástavy. Výsledkem je, že se do vyrovnání nepřihlašují, nestávají se účastníky vyrovnání a tedy o vyrovnání ani nehlasují. Při nedostatečném zajištění (výtěžek z prodeje zástavy nepokryje v plném rozsahu zajištěnou pohledávku) se oddělený věřitel do vyrovnání přihlašuje pouze s tou částí pohledávky, která nebude z práva na oddělené uspokojení uhrazena, a přihlašuje se jako nepřednostní věřitel. Viz Zelenka (2002), str. 951, 966-967

Tento účinek splněného vyrovnání se zásadně liší od účinků, které má na pohledávky věřitelů řízení konkurzní. Je důvodem, který dlužníka vede vůbec k podání návrhu na vyrovnání.

Po ukončení konkurzu nezaniká povinnost dlužníka uhradit věřitelům tu část pohledávek, která nebyla splacena v konkurzu na základě rozvrhového usnesení. Věřitel je tedy oprávněn domáhat se po zrušení konkurzu na dlužníkovi zaplacení až do úplného uspokojení pohledávky. Věřitelé tak mají možnost uspokojovat své pohledávky z majetku, který dlužník získá po ukončení konkurzního řízení, což je brzdou nového rozvoje podnikatelské činnosti dlužníka. Tyto důsledky dopadají hlavní měrou na osoby fyzické, jejich dopad na osobu právnickou bude většinou pouze teoretický, protože zrušením konkurzu po splnění rozvrhového usnesení je podle obchodního zákoníku obchodní společnost zrušena. Nezbude-li po ukončení konkurzu žádný majetek, nevyžaduje se ani její likvidace.²⁶ Obchodní společnost pak směřuje nezvratně ke svému zániku a její další podnikatelská činnost, při které by dlužník mohl získat majetek pro další uspokojení věřitelů, je vyloučena.

Institut vyrovnání naopak umožňuje dlužníkovi částečně se oprostít od svých závazků a další získaný majetek použít místo na úplné uspokojování věřitelů k opětovnému rozvoji podnikání. Zánik povinnosti splnit věřitelům zbývající část závazku nad rámec vyrovnání se vztahuje pouze na dlužníka. Nedotčena vyrovnáním zůstávají práva věřitelů vůči ručitelům a spoludlužníkům dlužníka.

Případů vyrovnání je však v české ekonomice bohužel tak málo, že spíše než jako obecný nástroj řešení nepříznivé situace dlužníka by si zasloužily pozornost jako samostatné případové studie.

2.4. KLASICKÝ A MODERNÍ KONKURZ

Teoretickou otázkou související s vymezením charakteru konkurzního řízení je odlišování tzv. klasického a moderního konkurzu. Byť je toto rozlišení kvalitativně odlišné od předchozích uvedených charakteristik, je zvláště důležité ho uvést pro vystižení rysů české právní úpravy.

²⁶ Viz Zelenka (2002), str. 974

Základní rozdíly mezi klasickým a moderním pojetím konkurzu vyplývají z rozdílné představy o tom, kdo je typický úpadce.²⁷ Pro klasické pojetí byl vzorem individuální podnikatel, který zaměstnával několik pracovníků, počet jeho věřitelů byl malý a byli snadno identifikovatelní. Jeho krach byl z hlediska širších ekonomických souvislostí nevýznamný. Naproti tomu pro dnešní právní úpravy je vzorem úpadce středně velký podnik, zaměstnávající několik desítek nebo stovek pracovníků, jehož smluvní vztahy jsou součástí provázané obchodní sítě s mnoha účastníky. Obvykle nejde o individuálního podnikatele, ale o obchodní společnost.

Klasické pojetí konkurzu vychází pouze ze zájmu věřitelů, aby procento jejich poměrného uspokojení bylo co nejvyšší. Zájmy úpadce jsou vedlejší. Moderní pojetí znamená v tomto ohledu změnu, protože podporuje vše, co může v průběhu konkurzu vést k záchraně krachujícího podniku. Avšak motivem této změny není úsilí o sanaci v zájmu úpadce či z širších ekonomických zájmů. V pozadí je opět primárně zájem věřitelů o maximální uspokojení, vycházející z poznání, že v případě pokračování provozu úpadcova podniku je šance na vyšší míru uspokojení pohledávek, zatímco při ukončení provozu díky pohledávkám za konkurzní podstatou a pohledávkám přednostních věřitelů zbude na ostatní věřitele minimum, pokud vůbec něco. Moderní úpadkové právo proto podporuje řešení, která umožňují pokračovat v provozu podniku v průběhu konkurzu i po něm.

Klasická koncepce dále upřednostňuje, jestliže se konkurzní podstata neprodává jako soubor, ale kus po kuse. Prodej je uskutečňován veřejnou dražbou v zájmu toho, aby byla získána co nejvýhodnější nabídka. Mnohá specifická a vysoce individualizovaná aktiva podniku ovšem mohou být samostatně neprodejná jakémukoli jinému subjektu, protože pro ně nemá použití. Jejich prodej kus po kuse nemá smysl, protože nabízená cena bude neúměrně nízká. Obdobně i příliš dlouho trvající rozprodávání podniku po částech výrazně sníží hodnotu prodávaných aktiv. Proto moderní pojetí preferuje

²⁷ Srovnej Zoulík (1993)

taková řešení, která umožňují prodej podniku jako celku („jednou smlouvou“ v terminologii ZKv).²⁸

V moderním konkurzním právu dochází i ke změně přístupu k funkci správce konkurzní podstaty, která souvisí s výše uvedeným. Od správce se v moderních koncepcích spíše očekává krizové řízení podniku a jeho udržení v chodu, než aby organizoval jeho rozprodej. To vyžaduje, aby měl správce podstaty příslušné znalosti a zkušenosti. Rovněž způsob stanovení odměny správce vychází z takto upraveného vnímání jeho funkce. Správce je stimulován k dosažení co nejvyššího výtěžku v co nejkratší době.

Další rozdíl mezi klasickým a moderním chápáním konkurzu spočívá ve vztahu k incidenčním sporům, které jsou vyvolány průběhem konkurzního řízení. Moderní úpravy konkurzu se snaží tyto spory omezit na minimum, čehož se docíluje např. tím, že je umožněno, aby některé sporné otázky byly řešeny v rámci konkurzního řízení.

Česká úprava úpadkového práva, viděná v kontextu uvedeného srovnání klasického a moderního přístupu ke konkurzní problematice, stále tíhne k pojetí klasickému ve všech zásadních rysech. Zůstává tak v této oblasti věrna původním rakouským a německým právním tradicím. Jak bude ještě detailněji rozvedeno dále, v současné době je to však již jednoznačně k její škodě. Konkurz nebo vyrovnání je natolik složitý komplex ekonomických a právních vztahů, že si zaslouží vnímání v daleko širších ekonomických souvislostech. To se zatím českému právu nepodařilo.

3. VÝVOJ ÚPADKOVÉHO PRÁVA V ČR PO ROCE 1989

Pro pochopení současného stavu je třeba se zaměřit na vznik zákona o konkurzu a vyrovnání na počátku 90. let a na jeho další vývoj až do současné podoby. Nemá smysl zabývat se všemi dílčími novelami, zastavím se pouze u nejzásadnějších změn, které byly postupně do ZKv vnášeny.

²⁸ Podobný problém jako s prodejností jednotlivých aktiv nebo částí podniku bude na nefungujícím kapitálovém trhu ale i s prodejem podniku v celku. Nedostatečná likvidita trhů tím pádem omezuje možnost zpeněžení jak běžících podniků tak jejich samostatných aktiv a z hlediska celkové výnosnosti nelze na špatně fungujících trzích a priori preferovat prodej po částech oproti prodeji podniku v celku.

Základní normou upravující úpadkové právo je tedy zákon č. 328/1991, o konkurzu a vyrovnání, platný ve znění změn a doplnění podle pozdějších předpisů.²⁹ Na zákon se váží dvě prováděcí vyhlášky Ministerstva spravedlnosti, taktéž několikrát novelizované. Zákon dále používá vybraná ustanovení občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb. v platném znění) a existuje zhruba 60 dalších zákonů, které se ke konkurzu a vyrovnání určitým způsobem vztahují.

Zákon je (v současném znění) rozdělen do pěti částí. První část (§§ 1 – 3) vymezuje účel zákona, kterým je procesní zajištění ochrany věřitelů, spočívající v uspořádání majetkových poměrů dlužníka v úpadku. Druhá část zákona (§§ 4 – 45) obsahuje úpravu konkurzu. Jeho součástí je i úprava nuceného vyrovnání v §§ 34 – 43. Třetí část zákona (§§ 46 – 66) upravuje druhý institut, kterým je možno docílit poměrného uspokojení nároků věřitelů vůči dlužníkovi, tj. mimokonkurzní vyrovnání. Čtvrtá část (§§ 66a – 66c) spolu s částí pátou (§§ 67 – 73) obsahují ustanovení společná a ustanovení přechodná a závěrečná.

3.1. PŮVODNÍ ZNĚNÍ ZÁKONA

Při tvorbě původního znění zákona z roku 1991 se vycházelo především z úpravy úpadkového práva obsažené v zákoně č. 64/1931 Sb., konkurzní, vyrovnací a odpůrčí řád. Důvodem pro tak velký skok do minulosti bylo čtyřicetileté vakuum z období komunismu, kdy neexistovaly ani základní instituty odpovídající úpadkovému právu, na které by bylo možné navázat. Vývoj úpadkového práva byl násilně přerušeno k 1. 1. 1951, kdy byl citovaný zákon z roku 1931 bez náhrady zrušen zákonem č. 142/1950 Sb. (novým občanským soudním řádem). Bankrot, tak jak ho známe z tržních ekonomik, byl v centrálně plánovaných ekonomikách neznám. Exekuční likvidace, likvidace majetku nebo likvidace podle hospodářského zákoníku nebyly odpovídající náhradou za zrušený zákon, protože jejich cíle, zásady i procesní průběh byly zcela jiné. Centrálně plánované hospodářství preferující státní vlastnictví výrobních prostředků instituty jako konkurz nebo vyrovnání nepotřebovalo. Bylo to dáno faktem, že kvůli propojení většiny dlužníků a věřitelů na stát nezbyl prostor pro vznik konfliktů

²⁹ Zákon byl již dvaadvacetkrát novelizován, viz příloha 1.

mezi dvěma a více subjekty, který by vyústil ve vyhlášení konkurzu. Taktéž ani státem vlastněné banky neměly motivaci k řešení problému špatných úvěrů, protože měly od státu přímo či nepřímo garantovanou podporu. Přestože jistý mechanismus úpadku existoval, měl málo společného se stejně pojmenovanou institucí v tržní ekonomice.³⁰

Zákon č. 64/1931 Sb., byť podle všech komentářů na dobu svého vzniku velmi moderní,³¹ byl zaměřen v první řadě na bankrotы drobných podnikatelů a živnostníků. Během doby, kdy český právní řád úpadek neřešil, se obecně výrazně změnilo pojetí konkurzního práva a tak vzhledem k vývoji, ke kterému v oblasti podnikání od 30. let došlo, byl zákon koncipovaný na takovém základě zcela nevhodný. Jeho slabinou byla především špatná použitelnost pro rychlá a účinná řešení konkurzů a vyrovnání u současných úpadků, v nichž vystupuje velký počet různorodých věřitelů.

Na obranu původního znění zákona z roku 1991 lze říci, že v té době nebylo možné navazovat na kontinuální vývoj úpadekové legislativy, což by bylo nesporným ulehčením. Nebylo možno ani čerpat jednoznačnou inspiraci z legislativy jiných zemí, jednotný model konkurzního práva neexistuje.³² Řízení o konkurzu a vyrovnání je řešeno v různých legislativách mnohdy velmi rozdílně a identifikovat prvky, jež by podléhaly obecnému konsensu a byly přitom přímo aplikovatelné na ekonomiku v počátku transformace, byl na začátku 90. let úkol bezprecedentní. Normy např. německé nebo rakouské, z nichž by si mohl vzít příklad český zákonodárce díky jejich tradiční koncepční blízkosti, prodělaly změny směrem k dnešním zněním až později. Rakouská úprava doznala výrazné změny až v roce 1997. Novelizace umožňuje solventnímu dlužníkovi podat návrh na zahájení reorganizačního řízení, je-li v ekonomických obtížích. Obdobně se nebylo možno poučit ze současně platné úpravy insolvenčního řádu, která byla schválena v Německu až v roce 1994.

Obranu neexistencí kontinuity a nepřítomností zahraničního vzoru však již nelze uplatnit pro řadu novel, které původní zákon následovaly. Ačkoliv neexistuje jeden

³⁰ Viz Hlůžková (1999), str. 99

³¹ Např. Kotoučová (2002) a řada dalších.

³² Ani současná Evropská unie ještě neměla dost odhodlání, aby se pokoušela harmonizovat právo v oblasti úpadků.

právní řád, jehož vzoru by bylo možné se při reformách úpadkové legislativy pevně držet, některé obecné postupy a instituce jsou zřetelně lepší než jiné a postupně „krystalizovaly“ v moderních úpravách insolvenčního řízení napříč různými právními systémy.

Přestože zákon č. 328/1991 Sb. nabyl účinnosti 1. října 1991, byla již od počátku jeho využitelnost omezena ustanovením zakotveným v § 67. Podle tohoto ustanovení nebylo po dobu jednoho roku od účinnosti zákona možné prohlásit na státní podniky a obchodní společnosti s výlučnou majetkovou účastí státu konkurz pro stav úpadku dlužníka z důvodu platební neschopnosti. Přípustné bylo prohlášení konkurzu jen z důvodu předlužení. Toto omezení bylo nakonec prodlouženo ještě zákonem č. 471/1992 Sb. o šest měsíců (aby případná vlna bankrotů nezasáhla ekonomiku v době rozdělování republiky) a skončilo tak až 22. dubna 1993. Tímto ustanovením byla aplikovatelnost zákona značně omezena.

Důvodem této přechodné, časově termínované úpravy byla obava, že při rozsáhlé druhotné platební neschopnosti státních podniků panující na začátku 90. let by ničím neomezená účinnost zákona mohla vést k jakési „řetězové reakci“, kdy by úpadek jednoho subjektu zapříčiňoval úpadek mnoha dalších vlivem masové podávání návrhů na prohlášení konkurzu z důvodu platební neschopnosti. Mezipodniková zadluženost a podíly špatných aktiv v bilancích bank byly značné. Vlivem platební neschopnosti svých obchodních partnerů by se mohla do úpadku dostat jakákoliv firma, i bez vlastního zavinění, ve druhé nebo další vlně platební neschopnosti. Toto nebezpečí hrozilo ve zvýšené míře především nově vznikajícím podnikům (s poměrně malým kapitálem) v případě, kdy státní podniky neplnily v důsledku vlastní insolvence své závazky.³³ Rozsáhlá vlna úpadků by mohla ohrozit probíhající transformaci české ekonomiky a protože by se dotkla i velkých průmyslových podniků, mohlo by dojít k politicky nežádoucímu zániku velkého počtu pracovních míst. Proto byla zvolena volnější varianta aplikace zákona. Je již mimo rámec této práce posoudit dopady, jaké měl takový postup na celkovou podnikatelskou etiku, na zadluženost firem a na objem nedobytných pohledávek v ekonomice.

³³ Viz Hlůžková (1999), str. 103

3.2. NOVELIZACE ZÁKONEM Č. 122/1993

V březnu 1993 byla přijata novela zákona o konkurzu a vyrovnání (zákonem č. 122/1993 Sb.) účinná od 16. dubna 1993. Hlavní změna, kterou novela přinesla, spočívala v zavedení tzv. ochranné lhůty v období mezi podáním návrhu na konkurz a jeho prohlášením. Během ní má podnikatelský subjekt možnost, aby zkonsolidoval své finanční poměry a překonal stav úpadku. K běhu ochranné lhůty nedochází automaticky, ale na návrh dlužníka. Ochranná lhůta se veřejně vyhláší, což slouží jako prostředek koordinace - dává se tím možnost věřitelům, aby se sami přihlásili, a zároveň jsou „varováni“ obchodní partneři dlužníka. Během ochranné lhůty dochází k určitým omezením dlužníka i věřitelů. Věřitelé nemohou samostatně vymáhat pohledávky a dlužníkovi jsou zakázány (mohou být prohlášeny za neúčinné) jakékoli právní úkony, kterými by přímo či nepřímo poškozoval věřitele nebo některé diskriminoval. Po uplynutí ochranné lhůty je buď situace vyřešena a není důvod pokračovat konkurzním řízením, nebo konkurz proběhne a v jeho průběhu může dlužník nabídnout věřitelům i nucené vyrovnání. Vzhledem k tomu, že na ochrannou lhůtu měl dlužník nárok, umožňovala nová právní úprava opětovné oddalování konkurzu. Ustanovení o ochranné lhůtě se při své aplikaci neosvědčilo, v praxi bylo spíše zneužíváno ke zdržování konkurzního řízení a přelévání majetku.³⁴

Významnou změnou obsaženou v novele z roku 1993 bylo zřízení věřitelského výboru. Při vysokém počtu věřitelů bylo svolávání jejich schůze, aby mohli vykonávat svá procesní práva, neekonomické a obtížné. Jak bylo uvedeno výše, věřitelský výbor zasahuje podstatným způsobem do vlastního průběhu konkurzního řízení a má důležitá oprávnění již během ochranné lhůty.

Dále se nově upravil vztah konkurzu a privatizace tak, že pro státní podniky a podniky s významnou majetkovou účastí státu se zavedl zvláštní režim. Takové právnické osoby musely být uvedeny v seznamu schváleném vládou a uveřejněném v Obchodním věstníku. To jim dávalo v rámci ZKv výjimečné zacházení a zohledňovalo běžící privatizace. Cílem bylo zajistit, aby byly privatizace dokončeny a privatizovaný majetek mohl přejít na nové majitele, proto bylo případně možno prodloužit

³⁴ Viz Bařinová a kol. (2002), str. 12 a Míková (1999), str. 81

ochrannou lhůtu. Na dlužníky, u kterých bylo podle privatizačního projektu alespoň 50 % akcií zařazeno do kupónové privatizace, nebylo možné prohlásit konkurz. Tato ochrana trvala až do doby, než byly akcie dlužníka předány novým majitelům.

Z výše uvedeného lze nahlédnout, že když byly původní restrikce účinnosti ZKv z roku 1991 zrušeny, neznamenalo to plné nasazení zákona. Byla zavedena jiná omezení, která dovolila dokončit nastartované privatizace a stát tak stále držel silnou ochraňující ruku nad podniky pod svým vlivem. Zvláštní úprava konkurzu pro firmy s významnou zainteresovaností státu byla definitivně zrušena až od 1. června 1996.

Novým prvkem v novele z roku 1993 byl zákaz členů managementu úpadce nabývat jeho majetek, a to ani v dražbě. Majetek na ně nesmí být převeden ani ve lhůtě tří let od skončení konkurzu nebo vyrovnání. Toto se vztahuje i na společníky veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti a společnosti s ručením omezeným ve vedoucích funkcích a také na akcionáře akciové společnosti působících v orgánech společnosti nebo držících akcie odpovídající více jak desetinu základního jmění.³⁵ o výjimce může rozhodnout konkurzní soud.

3.3. NOVELIZACE ZÁKONY Č. 94/1996 A Č. 12/1998

Novela z roku 1993 žádným podstatným způsobem nezměnila koncepci dosavadního zákona o konkurzu a vyrovnání. V následujících dvou letech byla doprovázena několika menšími novelami, především v rámci změny jiných zákonů, s cílem udržet konzistentnost mezi příslušným novým zákonem a ZKv. Rozsáhlá novelizace přišla až zákonem č. 94/1996 Sb., účinným od 1. června 1996. Novela měla za cíl opravit (zpřesnit) některé formulace v zákoně o konkurzu a vyrovnání v reakci na dosavadní praxi konkurzních soudů. Do ZKv byly zaneseny především tyto nové prvky:³⁶

- Definice předlužení byla upravena a bylo upraveno vymezení požadavků na návrh na prohlášení konkurzu a důsledků vyhlášení konkurzu (právních, daňových, atd.).
- Nutným předpokladem pro vyhlášení konkurzu se stala povinnost složit zálohu na náklady konkurzního řízení.

³⁵ Viz Schelleová a kol. (2004), str. 84

- Ochranná lhůta byla nově upravena.
- Byla změněna část o neúčinnosti a odporovatelnosti právních úkonů v období před podáním návrhu na prohlášení konkurzu a po něm. Cílem institutu neúčinnosti a odporovatelnosti právních úkonů je zamezit převodům majetku úpadce, které jsou prováděny za nápadně nevýhodných podmínek (nebo přímo bezplatně) a dalším operacím, které poškozují věřitele. Takové převody majetku úpadcem mohou být zpochybněny a prohlášeny za neplatné. Období před podáním návrhu, ve kterém jsou provedené úkony napadnutelné, bylo zkráceno ze tří let na šest měsíců.
- Bylo výslovně stanoveno, že prohlášení konkurzu neukončuje provoz podniku.
- Byly stanoveny lhůty pro přihlášení pohledávek vůči úpadci. Pozdní přihlášky byly jedním ze zdrojů největších prodlev v řízení.
- V situaci předlužení má dlužník povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu sám na sebe bez zbytečného odkladu.

Novelou č. 94/1996 Sb. se zákonodárci pokusili konkurzní a vyrovnací řízení zrychlit a zprůhlednit a tím zmenšit výskyt případů, ve kterých díky průtahům v řízení a obratnosti některých aktérů mizely v konkurzu i poslední zbytky hodnoty aktiv. Tato snaha byla naprosto oprávněná, protože (byť oficiální odhady neexistují) ztráty takto způsobené mohou dosahovat miliard korun ročně. Nasměrování novely lze hodnotit vesměs kladně, úsilí o větší rychlost a posun k větší ochraně věřitelů byly správné. Na druhou stranu například poslední zmiňované ustanovení (včasné podání návrhu sám na sebe) je dodnes převážně ignorováno a tresty za takové jednání nejsou udělovány. Poukazuje to na fakt, že při nedodržování ustanovení zákona o konkurzu a vyrovnání chybí reálné postihy.

Následující novelou, opět iniciovanou primárně justiční praxí, byl zákon č. 12/1998, účinný od 1. dubna 1998. Novela zavedla určitá zpřísnění směrem k úpadci a opět se snažila o urychlení konkurzních řízení, byť někdy dosti pochybným způsobem. Obsahovala tato hlavní ustanovení:

³⁶ Viz Jánošík (2001), str. 7

- Definice úpadku byla znovu reformulována. Přibyla povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu sám na sebe i z důvodu platební neschopnosti. (Na situaci, že se tak nedělo ani dříve z důvodu předlužení, se ovšem nic nemění.)
- Novelou byla změněna úprava prodeje aktiv z konkurzní podstaty mimo dražbu.
- Přihlásit bylo nově možno i pohledávku vázanou na podmínku. Ručitel takto přihlašuje svoji pohledávku, která mu vůči úpadci vznikne, bude-li za něho plnit jeho závazek vůči věřiteli.
- Mezi velmi sporná opatření patřilo zařazení povinnosti správce konkurzní podstaty předložit soudu konečnou zprávu ve lhůtě 18 měsíců od prohlášení úpadku.

3.4. NOVELIZACE ZÁKONEM Č. 105/2000

Není překvapením, že novela z roku 1998 se v některých bodech minula svým předpokládaným účinkem ke zlepšení efektivnosti konkurzů a vyrovnání.³⁷ Bylo proto nutné přistoupit k dalším změnám, které se odehrály v sérii zákonů z roku 2000. Po dvou menších novelách byla přijata novela zákonem č. 105/2000 Sb., která nabyla účinnosti 1. května 2000. Představovala nesporně nejdůležitější zásah do konkurzního práva od roku 1991. Vnesla však do zákona mnoho chyb, což souvisí s hektickým tempem, jakým byly v té době nové zákony přijímány. Důsledkem toho bylo nezbytné přijmout v krátké době další novely, aby se zákon o konkurzu a vyrovnání stal znovu použitelný.

V průběhu „legislativní smrště“ roku 2000 tak bylo do zákona o konkurzu a vyrovnání mimo jiné zavedeno:

- Část pravomocí a působnosti soudu byla přesunuta na správce konkurzní podstaty.
- Do zákona byl zakomponován požadavek zohlednění veřejného zájmu během konkurzního řízení (zachování podnikatelské činnosti, ochrana životního prostředí).

³⁷ Vodítkem v některých sporných otázkách se tradičně stala usnesení Nejvyššího soudu. Zvláště významnou úlohu v minulosti sehrálo usnesení ze 17. června 1998. Sjednocením interpretací ZKv mezi regionálními soudy výrazně napomohlo v letech 1998 – 2000 (před přijetím novely č. 105/2000) fungování konkurzů a vyrovnání. Viz Jánošík (2001), str. 11

- K uspokojení věřitelů nemusí docházet výhradně z majetku dlužníka, ale i z majetku ve vlastnictví nebo spoluvlastnictví jiných osob (typicky z majetku osob, jež jej nabýly od dlužníka na základě neúčinných právních úkonů a z majetku, jímž jsou zajištěny pohledávky věřitelů za úpadcem).
- Byly zjednodušeny některé formální náležitosti v konkurzním řízení.
- Pohledávky oddělených věřitelů se uspokojují maximálně do výše 70 %. Zbylé části pohledávek se uspokojují v rozvrhu podle třídy, do níž patří. Toto opatření bylo a je terčem silné kritiky.
- Byl zaveden nový institut předběžného správce. Předběžný správce má za úkol zjistit a zajistit („ochránit“) dlužníkuv majetek do rozhodnutí o návrhu na prohlášení konkurzu.
- Byla omezena dispoziční práva dlužníka při nakládání se svým majetkem od podání návrhu na prohlášení konkurzu.
- V novele č. 105/2000 je čitelné úsilí o posílení postavení věřitelů (věřitelského výboru, zástupce věřitelů) před dlužníky a posílení postavení správce.
- Byly zavedeny hrozby trestních sankcí pro úpadce, kteří neplní své základní povinnosti ve vztahu ke konkurznímu nebo vyrovnacímu řízení.

Motivace novel byla správná. Řada opatření byla zvolených vhodně a odstraňovaly se jimi dosavadní nedostatky zákona. Zároveň se však zaneslo do zákona množství nových chyb v podobě výkladových nejasností, nekonzistence a neprovázanosti s ostatními zákony.

Zákon č. 105/2000 byl poslední velkou novelou zákona o konkurzu a vyrovnání, od roku 2000 byl zákon pouze drobně upraven v souvislosti se dvěma novými zákony a znění některých paragrafů bylo korigováno nálezy Ústavního soudu. Do budoucna se již počítá s kompletní rekodifikací právní problematiky úpadku.

Je zřejmé, že pokusů o zdokonalování ZKv bylo mnoho, detailní přehled novel ZKv spolu s daty jejich účinnosti lze nalézt v Příloze 1. Přesto jsou se současným výsledkem nespokojeny všechny strany, jichž se přímo dotýká – úpadci, věřitelé, konkurzní soudci, správci konkurzních podstat. Věnujme se dále tomu, jak na vývoj

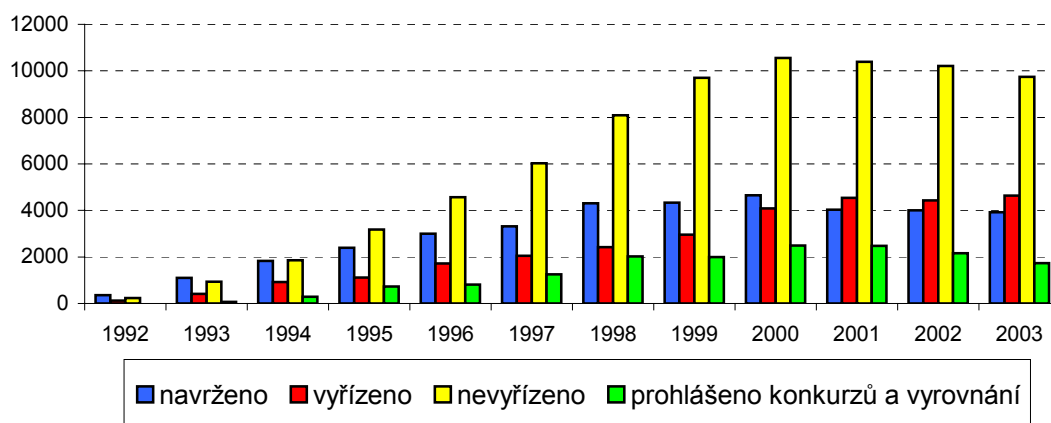
legislativního textu reagovaly tito aktéři v praxi. Na empirických datech ukážeme vývoj počtu úpadkových případů a dobu jejich trvání.

4. EMPIRICKÁ DATA O KONKURZECH A VYROVNÁNÍ

Již na úvod této kapitoly je nutné poznamenat, že empirických dat v této oblasti je nedostatek. Příslušné státní úřady, zdá se, příliš nezajímají tyto informace a k dispozici jsou pouze hrubě sumární data. I v tom je znatelný rozdíl mezi českou úpadkovou realitou a zodpovědnějším přístupem k této problematice v jiných zemích. Bohužel empirických studií jiných institucí není mnoho a jejich záběr je velmi omezený. Celkový obraz musíme vytvořit z kusých informací.

Data ze statistik, které provádí Ministerstvo spravedlnosti, jsou prezentována v následujícím grafu. Kompletní tabulky lze nalézt v Příloze 2.

Graf 1: Stav návrhů na konkurz a vyrovnání v letech 1992 až 2003

Zdroj: Příloha 2

V roce 1992 byl prohlášen jeden jediný konkurz a ještě v roce 1993 to bylo pouze 66 konkurzů. Z grafu vyplývá, že počet prohlášených konkurzů začal v ČR narůstat až po roce 1993, kdy k tomu byly odstraněny zákonné překážky. Ve větším rozsahu stoupal jejich počet od roku 1998, tedy poté, co byla zákonná úprava podrobena opětovné novelizaci. Následně si již počet prohlášených konkurzů drží stálou úroveň kolem 2000 ročně. V posledních dvou letech dochází opět k poklesu tohoto počtu a zřejmě je to možné přičítat hospodářskému oživení.

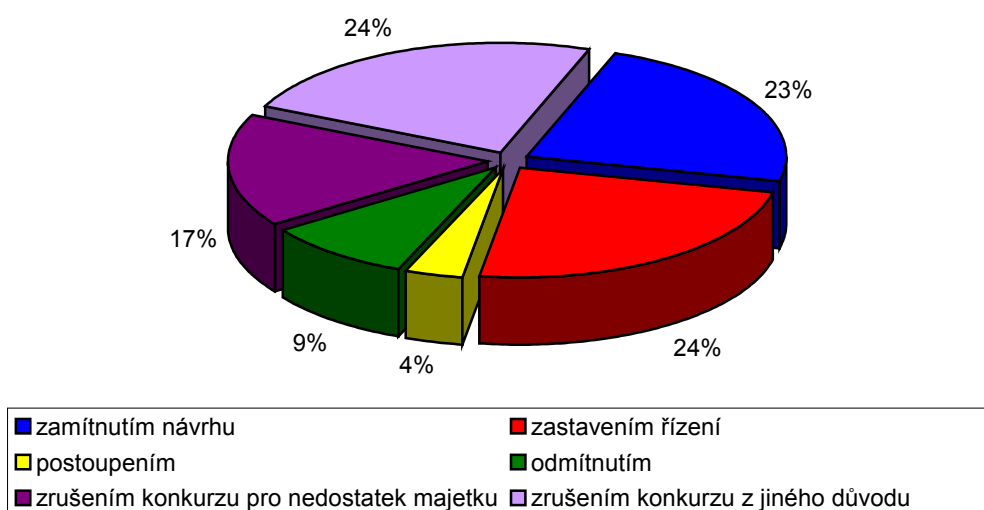
Podobný vývoj jako množství prohlášených konkurzů sledují i podávané návrhy. V průměru představují zhruba dvojnásobek počtu prohlášených konkurzů. Problém českého úpadkového práva již (na rozdíl od dřívějších let) není pouze „iniciační“, ale jeho jádro leží v aplikaci zákona po podání návrhu a po prohlášení konkurzu.

Hodnotit pouze podle počtu navržených a prohlášených konkurzů není zdaleka kompletní, rozhodující je i počet a struktura vyřízených a nevyřízených návrhů na konkurz nebo vyrovnání.

Z podrobných informací v tabulce 3 vyplývá, že například v roce 2003 bylo celkem vyřízeno (tedy nějakým způsobem ukončeno) 4639 návrhů, z toho 1073 (23 %) zamítnutím návrhu, 1099 (23 %) zastavením řízení, 126 (4 %) postoupením, 421 (9 %) odmítnutím a 1870 (40 %) zrušením konkurzu.³⁸ Mnoho konkurzů je zrušeno pro nedostatek majetku (majetek podstaty nepostačuje k úhradě nákladů konkurzu). Takových případů bylo 770 (17 % ze všech vyřízených návrhů) a to představuje 41% podíl na počtu zrušených konkurzů.

³⁸ Řízení je zastaveno, pokud je návrh vzat navrhovatelem zpět nebo při nezaplacení zálohy na náklady konkurzu. Návrh je odmítnut, pokud z návrhu nejsou odstraněny vady, které brání v řízení pokračovat, ani na základě výzvy. Viz Zelenka (2002), str. 41.

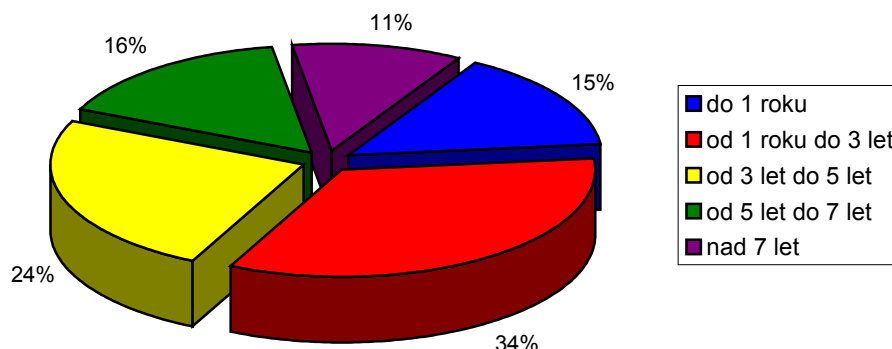
Graf 2: Vyřizené návrhy na konkurz a vyrovnání v roce 2003

Zdroj: Příloha 2

Velmi negativním jevem je počet hromadících se nevyřízených případů. Svědčí o průtazích, kterým jsou účastníci konkurzního a vyrovnacího řízení nuceni čelit a které blokují účinnost zákona. Důvodem není jen zahlcení soudů a přesouvání nevyřízených nových úpadků do dalších let, ale značnou část této sumy představují řízení po prohlášení konkurzu či vyrovnání, která ještě nebyla ukončena. V posledních několika letech je opět patrný obrat trendu a počet nevyřízených úpadků se začal pomalu snižovat. Důležitou informací v tomto bodě je (vezmeme-li za příklad opět rok 2003), že z 9744 nevyřízených návrhů je 1121 (12 %) v řízení o návrhu a zbylých 8623 případů je ve fázi probíhajícího konkurzu nebo vyrovnání. Z těchto 8623 případů je 1298 (15 %) v již probíhajícím řízení do 1 roku, 2922 (34 %) v řízení od 1 roku do 3 let, 2093 (24 %) v řízení od v řízení od 3 do 5 let, 1365 (16 %) v řízení od 5 do 7 let a 945 (11 %) v řízení déle než 7 let.

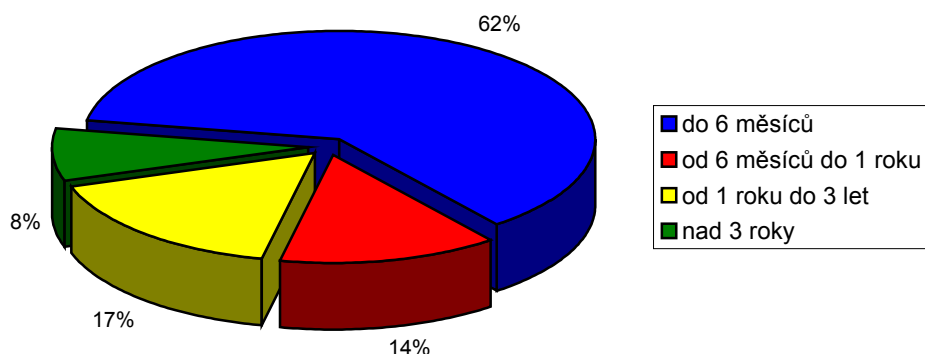
**Graf 3: Nevyřízené návrhy na konkurz a vyrovnání v roce 2003
(ve fázi probíhajícího konkurzu nebo vyrovnání)**

Zdroj: Příloha 2

Když skloubíme výše uvedené údaje o neukončených konkurzech a informace o trvání konkurzů, je výsledný obrázek velmi nelichotivý - v České republice existuje obrovský počet dlouho se vlekcoucích úpadkových řízení. V jejich závěru není racionální očekávat jiný výsledek, než konečné „pohřbení“ již dávno mrtvé firmy s téměř nulovou hodnotou majetku. Zároveň existuje velký počet případů, které vážnou ještě ve fázi návrhu na konkurz a vyrovnání. Ve fázi řízení o návrhů na prohlášení konkurzu nebo vyrovnání bylo v roce 2003 z 1121 návrhů v řízení do 6 měsíců 692 (62 %) a zbylých 429 (38 %) déle. To znamená, že u téměř 40 % případů není ani po půl roce rozhodnuto, zda bude úpadek prohlášen nebo ne.

Graf 4: Nevyřízené návrhy na konkurz a vyrovnání v roce 2003 (ve fázi návrhu)

Zdroj: Příloha 2

Komora specialistů pro krizové řízení a insolvenční provedla vloni mezi svými členy výzkum formou dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo přibližně 100 správ-

ců konkurzních podstat.³⁹ z 500 sledovaných konkurzů v této analýze lze vyčíst, že průměrná délka trvání konkurzu byla 2,5 roku a průměrná míra uspokojení přihlášených pohledávek byla 15 %.⁴⁰ Výtěžnost pro druhou třídu se podle tohoto průzkumu pohybovala na úrovni uspokojení 12,5 % hodnoty pohledávek ve druhé třídě. Prezentovaná data je však třeba interpretovat s opatrností, je velmi pravděpodobné, že jsou vychýlena směrem k lepším výsledkům. Co se týče délky trvání konkurzního řízení, obecně se hovoří spíše o průměrné době mezi čtyřmi a pěti lety a výtěžku konkurzu pohybujícím se kolem 4 %.⁴¹

Nedávná studie Světové banky jménem „Closing a Business“ porovnála úpadkové procedury 133 zemí světa z hlediska jejich trvání, nákladnosti a efektivnosti.⁴² Pro Českou republiku studie uvádí, že průměrné úpadkové řízení trvá více než 9 let, je mezi evropskými zeměmi nejnákladnější (náklady dosahují 22 % hodnoty konkurzní podstaty) a nejméně efektivní vzhledem k cílům konkurzu. Takové hodnocení je samozřejmě podmíněno použitou metodologií a údaji o extrémní délce konkurzů a vyrovnání by se dalo odporovat. U zbylých dvou údajů by to snadné nebylo.

Ochranná lhůta se v ČR prakticky vůbec nepoužívá. I počet vyrovnání je zanedbatelný. Pohybuje se v jednotkách, maximálně v desítkách ročně. Nízký počet vyrovnacích řízení dokládá naprostou neúčinnost tohoto institutu úpadkového práva. Stejná situace je i u nucených vyrovnání. Důsledkem toho je, že vyrovnání není rovnocennou variantou ke konkurzu. Ten se tak až na několik řídkých výjimek stal jediným nástrojem k řešení platební neschopnosti nebo předlužení. Počet vyrovnání se výrazněji nezměnil ani po změně právní úpravy provedené k 1. 5. 2000 zákonem č. 105/2000 Sb. Tato novela požadavek, aby věřitelům s nepřednostními pohledávkami bylo ve vyrovnání nabídnuto alespoň 45 % jejich pohledávek s příslušenstvím, redukovala na 30 % jejich pohledávek s příslušenstvím.

³⁹ Viz KSKŘI (2003).

⁴⁰ Hodnota finančních prostředků v konkurzu / přihlášené pohledávky.

⁴¹ Např. profesor Mejstřík uvádí v Mejstřík (1999) celkový výnos nezajištěných věřitelů 0 až 5 %. Ve World Bank (2004) je odhad průměrné návratnosti v konkurzních řízeních taktéž na úrovni 5 % a méně.

⁴² World Bank (2003). Kompletní výsledky a použitou metodologii lze nalézt na <http://tru.worldbank.org>.

Uveďme ještě výsledky studie Václava Pelikána o konkurzech a likvidacích za období 1998 až 2002.⁴³ v těchto letech bylo podle shromážděných informací v České republice prohlášeno celkem 24 521 konkurzů a likvidací. Tento údaj se týká všech prohlášených konkurzů a likvidací, nejen podniků ale i podnikajících fyzických osob. Vlivem prohlášení konkurzu a vstupem do likvidace došlo k ohrožení nebo přímé ztrátě 257 546 pracovních míst.

Pokud jde o zpracovatelský průmysl, tam proběhlo za sledované období 1 218 konkurzů a bylo jimi zasaženo 108 514 pracovních míst. To představuje 10 % podíl na počtu všech konkurzů v ČR a podíl 42 % z celkového počtu pracovních míst ztracených nebo ohrožených z důvodu konkurzu nebo likvidace zaměstnavatele za toto období v České republice. Zpracovatelský průmysl je tím pádem z perspektivy dopadů konkurzů na nezaměstnanost jednoznačně nejvýznamnějším odvětvím.

Určité zkreslení počtu ztracených míst v důsledku prohlášení konkurzu může mít za příčinu situace, že u některých subjektů samotné prohlášení konkurzu neznamená ještě zánik pracovních míst. I v těchto případech ovšem již před prohlášením konkurzu a pak v jeho průběhu dochází k odchodu části zaměstnanců. Jestliže se přímo nejedná o případ likvidačního konkurzu, kdy je výsledkem velmi silné omezení nebo úplná ztráta pracovních míst, dochází po prodeji podniku i tak často v rámci restrukturalizace k výraznému poklesu zaměstnanosti. Vedle rychlosti, efektivnosti řešení a zachování hodnoty aktiv je také právě požadavek na zachování pracovních míst mezi pohnutkami, které způsobují tak silnou preferenci pro nelikvidační formy konkurzu a další nástroje typu vyrovnání.

Některé chyby zákona o konkurzu a vyrovnání byly již zmíněny, následující kapitola má za úkol zhodnotit oblast úpadkové problematiky v širších souvislostech.

⁴³ Pelikán (2003). Studie je orientována na podniky ve zpracovatelském průmyslu, pokud ovšem není uvedeno jinak, jsou uváděné údaje pro celou ČR.

5. NEDOSTATKY STÁVAJÍCÍCH ŘEŠENÍ ÚPADKU

Z pohledu efektivity právní úpravy lze formulovat dvě kritéria, kterými můžeme systém úpadkového práva normativně hodnotit.

Prvním kritériem je maximalizace celkové hodnoty firmy v bankrotu. Jestliže firma zahájí úpadkové řízení, je žádoucí, aby hodnota dostupná k rozdělení mezi účastníky řízení byla co nejvyšší. Znamená to na jedné straně minimalizaci ztrát generovaných stavem úpadku a na druhé straně výběr takového použití pro aktiva dlužníka, ve kterém bude jejich hodnota nejvyšší.

Druhým kritériem je optimalita rozdělení hodnoty firmy mezi účastníky úpadkového řízení. Není totiž důležitá pouze výše hodnoty firmy, ale i jak je hodnota distribuována mezi věřitele a dlužníka. Důvodem zásadního významu distribuce hodnoty po prohlášení úpadku (efektivita ex post) je její vliv na kontrakty uzavírané před úpadkem (efektivita ex ante).⁴⁴ Věřitelé jsou ochotni financovat společnost v závislosti na tom, jak je hodnota firmy v případě úpadku rozdělena a jak respektuje hierarchii priority pohledávek, které byly smluvně dojednány.

Právní úprava úpadku by v souladu s naplňováním prvního kritéria měla vytvářet správné podněty k přežití životaschopných podniků a současně likvidaci neživotaschopných. Podniky s ekonomickou hodnotou větší jako fungující firma než při likvidaci by měly být zachráněny a pokračující firma by měla projít kapitálovou restrukturalizací. Činnost ekonomicky neefektivních firem by měla být ukončena a aktiva zpeněžena. Jak záchrana, tak likvidace podniků by měla probíhat v co nejkratším čase a s co nejmenšími náklady před, během i po úpadkovém řízení. Náklady úpadku se rozumí přímé náklady vyvolané úpadkem (náklady na vedení soudních řízení, náklady za právní, účetní a další expertní služby) a nepřímé náklady ve formě neefektivně umístěných investic (ztracené investiční příležitosti nebo naopak nadměrné investice). Některé náklady úpadku jsou přímo vyčíslitelné, jiné nikoliv, např. ztráty vzniklé z toho, že úpadce

⁴⁴ Viz Bebchuk (1998), str. 2

ukončí podnikání a jeho obchodní partneři musí hledat za jeho výrobky substituty, ztráty na investicích do lidského kapitálu bývalých zaměstnanců úpadce apod.⁴⁵

Další mírou kvality institucionálního rámce úpadkové problematiky je i to, jaký je její vliv na mimosoudní řešení úpadku. Není to vlastnost zákonné úpravy úpadku jako takové, ale vlastnost celého prostředí. Povaha soudních řešení úpadku se promítá i do mimosoudní praxe a může přispívat k jejich rozvoji (např. proto, že dlužník i úpadci se chtějí soudním procedurám vyhnout kvůli jejich nákladnosti a neflexibilitě) nebo je mohou naopak utlumovat.

Postupné novelizace českého zákona o konkurzu a vyrovnání se snažily čelit různým dílčím nedostatkům, věcná podstata zákona a celé institucionální prostředí úpadkové problematiky přitom však zůstaly od původní verze zákona prakticky nedotknuty. Je dlouhou dobu známo, že současné prostředí pro řešení bankrotů v České republice je pro moderní tržní ekonomiku neefektivní. Česká republika se díky tomu proti ostatním zemím regionu střední a východní Evropy postupně propadá. Do hloubky jdoucími reformami úpadkového zákona již prošly např. Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Litva, Polsko, Makedonie, Rusko.

Při srovnání českého ZKv s právní úpravou vybraných tranzitivních ekonomik, které provedla Světová banka, není v průměru, co se týče samotného znění zákona, ČR nijak významně horší ani lepší než porovnávaný vzorek.⁴⁶ Zákon o konkurzu a vyrovnání, který se takto jeví přijatelný, však prokáže své závažné trhliny při implementaci do praxe. To, co způsobuje velké problémy v české ekonomice, je celková kvalita zákonného a regulačního prostředí, práce souvisejících institucí a především soudů. S tím souvisí obrovská míra právní nejistoty na poli konkurzů a vyrovnání. Soudy různých místních příslušností a instancí rozhodují nekonzistentně, státní instituce pracují nespolehlivě a nepředvídatelně (finanční úřady, katastrální úřady, atd.). Závažné nedostatky existují i v navazujících zákonech, typicky v daňových předpisech, zákonech o sociálním a zdravotním pojištění, atd.

⁴⁵ Viz Franks (1996), str. 88

⁴⁶ Viz World Bank (2004). Srovnání je provedeno podle stavu právní úpravy k dubnu 2001. Pokud srovnáváme s průměrnou kvalitou právní úpravy v Evropské unii nebo se zákony USA, je už výsledek řádově horší.

Reprezentantem toho, že zákon o konkurzu a vyrovnání není v souladu s jinými navazujícími právními předpisy, se stal zákon o dani z přidané hodnoty. Pokud má finanční úřad za úpadcem neuhrazené pohledávky v podobě daňových nedoplatků, nevrací do konkurzní podstaty nadměrné odpočty DPH (přeplatky na dani). Žádný jiný věřitel nemá takto výlučné postavení, které by mu dovolovalo používat pohledávky dlužníka proti sobě jako nástroj hrazení neuspokojených pohledávek za dlužníkem. Stejně tak se jeví i zdanění výnosů, kterému podléhá zpeněžování konkurzní podstaty. Stát se tím reálně staví do pozice věřitele „nulté třídy“.

Faktem také je, že státní úřady se chovají pasivně, nemohou na návrhy vyrovnání přistupovat a zvláště finanční úřady, které mají často jako první informace indikující, že firma splňuje předpoklady pro konkurz, je přesto nenavrhují.⁴⁷ Stát v tomto silně rezignuje na svoji roli významné protistrany v souboru ekonomických vztahů každého podnikajícího subjektu.

Při kritice právní úpravy si nelze nepovšimnout, že již sama definice úpadku v zákoně je vágní a matoucí. Termín „po delší dobu“ v definici platební neschopnosti svou nejasností, spíše než včasné podávání návrhu na konkurz nebo vyrovnání, podporuje pozdní návrhy. Již jednou byl ze zákona odstraněn (v roce 1998), později byl ale navrácen zpět. Rychlost je důležitá hlavně na začátku řízení o úpadku, na rychlosti zahájení závisí celý další průběh. Jeho oddalování prohlubuje krizi a ztrátu hodnoty majetku, dluh váznoucí na aktivech se tím nezmenšuje a naopak díky úrokům a různým penále roste. Úpadek je poslední možnost řešení krize, a proto včasná akce maximalizuje hodnotu firmy.

5.1. POSTAVENÍ VĚŘITELŮ

Bylo poukázáno na to, že prohlášená konkurzní řízení jsou pomalá. Vlekoucí se konkurzní řízení není schopno plnit svou funkci. S přibývajícím časem se vytrácí hodnota výtěžku, který mohou konkurzní věřitelé získat a tím mizí motivace se

⁴⁷ Lze slyšet protiargument, že finanční úřady jsou vázány mlčenlivostí ve vztahu k účetním informacím subjektů, pro které jsou správcem daně. Podle mého názoru by jim to však nemělo bránit podávat spolu s dalšími věřiteli návrhy na prohlášení konkurzu z pozice věřitelů ve chvíli, kdy se objeví nedoplatky na daních. To samé platí i pro správu sociálního zabezpečení a jakékoliv jiné státní instituce.

v konkurzu aktivně angažovat. Kladný výnos z jejich pohledávky se časem může díky nákladům na konkurz úplně vytratit. Prodlužování konkurzů vytváří ztrátu i bez nákladů konkurzu, což plyne již z podstaty časové hodnoty peněz. Typickým zdrojem zdržení v konkurzních řízeních jsou trvající spory o popření pohledávek nebo vyloučení věci z konkurzní podstaty, nedořešené restituce a obecně nevyhovující tempo práce soudů. Incidenční a excindační spory jsou samostatné civilní spory a dokud nejsou rozhodnuty, nemůže být konkurz ukončen. Délka trvání konkurzu je tedy zásadně determinována délkou těchto řízení. Účelově a šikanózně podávané žaloby dokáží neúměrně prodloužit konkurzní řízení.

Institut ochranné lhůty, který má dlužníkovi dát poslední příležitost ke konsolidaci svých majetkových poměrů, je v současné podobě zcela nefunkční. Příčinu tohoto stavu lze přičítat (vedle omezení možnosti povolit ochrannou lhůtu jen podnikateli s více než 50 zaměstnanci, jež současně není v likvidaci) především vysokým nárokům na obsah návrhu na povolení ochranné lhůty. Dlužník musí doložit, co odůvodňuje možnost uspokojivého řešení jeho situace a je zde výrazně omezen lhůtou k podání návrhu na povolení ochranné lhůty, jež je patnáctidenní a začíná běžet od doručení návrhu na prohlášení konkurzu. Dalším omezením použitelnosti ochranné lhůty je, že uspokojivého řešení dlužnickových majetkových poměrů musí být dosaženo v průběhu trvání ochranné lhůty (tedy do tří měsíců).

Podstatnou nevýhodou českého úpadkového práva je také to, že věřitelé nemají možnost účinně ovlivnit rozhodnutí o způsobu řešení dlužnickova úpadku. Dlužník sám volí mezi konkurzem a vyrovnáním již při podání návrhu a o jiném než navrhovaném způsobu řešení úpadku nemůže rozhodnout ani soud. Dosavadní úprava nabízí věřitelům konkurz jako jediný způsob řešení dlužnickova úpadku, jehož mohou docílit vlastním návrhem. Návrh na nucené vyrovnání i návrh na vyrovnání může podat pouze dlužník. Přitom věřitelé, kteří nepodali návrh nebo k němu posléze nepřistoupili vlastním podáním návrhu, nemohou způsob řešení úpadku dlužníka ovlivnit vůbec. Po prohlášení konkurzu na majetek dlužníka jim již zákon možnost docílit změny zvoleného způsobu nedává.

Problematicky upravuje zákon o konkurzu a vyrovnání vliv věřitelů na průběh úpadkového řízení, a to zejména v konkurzním řízení. V případě prohlášení konkurzu

na majetek dlužníka se totiž jeho věřitelé stávají aktéry řízení až přihlášením pohledávky do konkurzu. Před prohlášením konkurzu přitom věřitel pohledávku do konkurzu přihlásit nemůže. To ovšem znamená, že první schůzi konkurzních věřitelů lze svolat (spolu s ustavením věřitelského orgánu) až po uplynutí lhůty, kterou zákon o konkurzu a vyrovnání dává věřitelům k přihlášení jejich pohledávek. Tato lhůta se může pohybovat v rozmezí nejméně třiceti dnů a nejdéle tří měsíců.⁴⁸ Přitom právě v době bezprostředně následující po prohlášení konkurzu lze očekávat řadu zásadních kroků, ke kterým se konkurzní věřitelé nebudou moci vyslovit. Tím je oslabováno postavení dlužníkových věřitelů a jimi ustavených věřitelských orgánů. Věřitelé, kteří sami nepodali návrh, jsou ve fázi před prohlášením konkurzu z účasti na řízení vyloučeni úplně.

Velmi nešťastným se ukázalo ustanovení, kterým může být v konkurzu vyplaceno pouze 70 % čistého výtěžku připadajícího na odděleného věřitele, zbylých 30 % připadá na ostatní nezajištěné pohledávky. Zajišťovací institut věřitele zpeněžením předmětu zajištění zaniká, a to i bez přihlášení pohledávky zajištěným věřitelem. Naproti tomu vyrovnáním nemohou být nároky oddělených věřitelů dotčeny. Uspokojení oddělených věřitelů se tedy liší podle způsobu řešení úpadku. Původní cíl byl více zainteresovat oddělené věřitele na konkurzu a zajistit „spravedlivější“ distribuci výtěžku ze zpeněžení majetku. Ustanovení ovšem jde proti smyslu zajišťovacích instrumentů a zvyšuje úvěrové riziko. Pokud má zajišťovací nástroj v takové situaci pokrývat případnou ztrátu z nesplácení pohledávky, musí dojít k „přezajištění“ a ani potom není jisté, jak se ho správci podaří zpeněžit a s jakými náklady. Toto ustanovení je možné označit za jednu z příčin sníženého poskytování úvěrů (credit crunch) českými bankami v minulých letech. Podobná situace je i u tzv. cizích zástav, kterými třetí osoby zajišťují pohledávky konkurzních věřitelů vůči úpadci a ze kterých má být plněno do konkurzní podstaty. V praxi se také často vyskytuje stav, kdy na majetku v konkurzní podstatě vázne zástavní právo, které zajišťuje pohledávku věřitele za třetími osobami odlišnými od úpadce (tzv. nekonkurzní věřitelé).⁴⁹ Úprava takových případů není v zákoně dosta-

⁴⁸ Viz Ministerstvo spravedlnosti (2001)

⁴⁹ Viz Braun (2004)

tečná. Obecně lze říci, že fungování zajišťovacích nástrojů je zákonem upraveno nevhovujícím způsobem.

5.2. MOŽNOST REHABILITACE FIRMY V BANKROTU

O zákonu o konkurzu a vyrovnání a jeho novelách platí, že se doposud zaměřovaly velmi jednostranně na procedury, které v konečném důsledku vedou k likvidaci firmy. Větší pozornost by si ovšem zasloužily instrumenty, které mohou přispět k zachování činnosti potenciálně životaschopných subjektů. Výsledkem je, že navzdory vysokému počtu velkých podniků, které se dostaly do platební neschopnosti nebo předlužení, bylo k řešení jejich problémů vyrovnání málokdy použito. Toto lze označit za zdaleka největší nedostatek současného úpadkového práva.

Velký problém představuje ustanovení zákona, které zavazuje dlužníka, aby do dvou let od podání návrhu na zahájení vyrovnacího řízení zaplatil věřitelům nejméně 30 % nepřednostních pohledávek. To znamená, že není možné, aby se věřitelé dohodli na jiném rozsahu a časování plnění. Před novelizací v roce 2000 dokonce muselo být plnění v hotovosti, nyní je již možné také ve směnkách, v majetku či v akciích získaných novou emisí.⁵⁰ Pokud má mít vyrovnání nějakou šanci na úspěch, zřídka by bylo možné bez kapitalizace pohledávek.

Příčinou velmi malého počtu vyrovnání je také okolnost, že málokterý dlužník je schopen připravit návrh vyrovnání v krátkém časovém horizontu, jež je mu zákonem dán k dispozici. To spolu s kritériem minimálního uspokojení neprioritních pohledávek, kterému nejsou schopni dostat, činí vyrovnání pro úpadce prakticky nedostupným. Vyrovnání (ani nucené vyrovnání) nejsou fungující a efektivní postupy, podle kterých by bylo možné podniky ve finanční tísní „resuscitovat“, a pro praxi jako by téměř neexistovaly. Samotný konkurz, který se do fungování společnosti promítne ve své podstatě jako kolektivní exekuce na majetek společnosti, má ve většině případů za důsledek faktickou likvidaci podniku nebo jinými slovy likvidaci již ekonomicky mrtvého subjektu. Ani existence institutu ochranné lhůty zde nic neřeší, pokud je pro jakákoliv jiná než konkurzní řešení v době podávání návrhu pozdě.

⁵⁰ Viz Bautzová (2000), str. 14

Pro dlužníka nicméně neexistuje ani silná motivace usilovat o mimosoudní dohody. Obecná absence spolehlivého právního prostředí pro účinné vymáhání práv věřitelů a z toho odvozené kredibilní hrozby úpadku snižují potřebu řešit finanční potíže smírnou mimosoudní cestou. Dlužník může vyjednávání protahovat a spekulovat na to, že věřitelé nemohou získat nic víc ani pokud dosáhnou zahájení soudních jednání. To je důvod, proč i když se situace podniku zhoršuje a včasný návrh vyrovnání by předešel dosažení fáze, kdy nezbývá jiné řešení než konkurz v likvidační podobě, není takový návrh iniciován a vlastníci či management se snaží udržet kontrolu nad aktivy a cash-flow kontrolu po co nejdelší dobu. V tu chvíli je již jedinou možnou motivací k tomu, aby dlužník začal řešit situaci včas, pouze hrozba trestním postihem, pokud tak neučiní.

Taková pouze negativní motivace není dostačující, o to méně, je-li navíc nekredibilní, což je případ České republiky. Trestní a finanční sankce za nedodržování povinností, které na účastníky konkurzních řízení klade zákon, jsou zřídka kdy aplikovány, i když by k tomu existovaly důvody.

Pokud jsou mimosoudní nebo soudní vyrovnání aplikována, vyžadují od dlužníka i věřitelů velmi aktivní a profesionálně zvládnutý přístup, který na management klade řádově větší nároky na know-how. Faktem je, že v ČR zatím chybí tradice a zkušenost v mimosoudních vyrovnáních. Navíc každá taková snaha může být kdykoliv podkopána nesouhlasícími (typicky minoritními) věřiteli, kteří podají návrh na prohlášení konkurzu nebo úspěšně potlačí vyrovnání před konkurzním soudem při hlasování o návrhu, kde je k souhlasu třeba kvalifikovaná většina věřitelů. Hlasování duálním kvórem, jež vyžaduje souhlas nadpoloviční většiny věřitelů s nejméně třemi čtvrtinami všech pohledávek, zvyšuje pravděpodobnost, že vyrovnání nebude přijato. Pokud je velmi žádoucí, aby bylo přijato, je nutné vynaložit zvýšené náklady ve formě „vykoupení“ nesouhlasících věřitelů.⁵¹

Pro pokračování činnosti podniku v úpadku je mnohdy třeba zajistit dodatečné finanční prostředky, bez kterých není udržení jeho provozu možné. Často se jedná o další dluhové financování pracovního kapitálu, které se podle zákona díky vzniku

⁵¹ Věřitelé, kteří nejsou vyrovnáním poškozeni na uspokojení svých pohledávek, nemají právo o návrhu hlasovat.

pohledávky po prohlášení konkurzu zařadí mezi pohledávky za podstatou. Formulace zákona však neodpovídá situaci, která může reálně nastat, kdy deklarovaná priorita věřitele pohledávky za podstatou nebude splněna. Pokud by došlo k tomu, že v potvrzeném konkurzu bude veškerý majetek zpeněžen a konkurz zrušen, taková pohledávka, nebyla-li nějak zajištěna, propadne mezi pohledávky nepřednostní. Stejná situace nastane i u zkrachovalého pokusu o vyrovnání a nezajištěné dodatečné financování nebude mít prioritu vyšší než ostatní nezajištěné pohledávky.⁵²

Jestliže však financování úpadce po prohlášení konkurzu nebo vyrovnání nemá absolutní prioritu před jeho předchozími závazky, nelze očekávat, že by k dalšímu přílivu financí došlo. Pro věřitele je taková investice příliš riskantní na to, aby ji podstoupili, a pokud je nutnou podmínkou pro zachování činnosti firmy v řízení o úpadku, nemůže společnost dále fungovat. To je další skutečnost, která znesnadňuje použití rehabilitačních forem řešení úpadku.

Závěrem této části analýzy českých úpadkových procedur nemá být to, že vstup do úpadkového řízení znamená ve všech případech ukončení činnosti firmy a její nevyhnutelnou likvidaci. Jsou mnohé případy bankrotů, které jsou z hlediska záchrany firmy úspěšné. Bylo již poukázáno na to, že rozhodnutí firmu zachovat nebo její aktiva rozprodat je otázkou toho, jaké řešení je přijatelné pro věřitele. Pokud má pro věřitele větší cenu úpadcův majetek jako soubor jednotlivě zpeněžitelných aktiv než jaká je jeho cena jako běžícího podniku, bude likvidační varianta správným řešením. Platí, že ve skutečnosti je takových případů většina, nehledě na právní úpravu. Nedostatkem je však skutečnost, že i pokud by větší hodnotu měla restrukturalizace vlastnických vztahů, způsobu financování a provozu firmy v úpadku, směřující k zachování její činnosti a záchraně, je proveditelnost takového řešení ztěžována současným právním rámcem úpadkového řízení.

5.3. ÚLOHA SOUDU A SPRÁVCE KONKURZNÍ PODSTATY

V systému úpadkového práva v ČR mají vedoucí roli konkurzní soudci a správci konkurzních podstat. Z pohledu zásadních rozhodnutí, která musí během řešení

⁵² Viz Fontes Rerum (2003).

úpadku padnout, převažuje jejich postavení nad pozicí úpadcových věřitelů. Dominance soudcovsko-správcovského vedení je patrná u obou řízení, jak konkurzního tak vyrovnacího.

V České republice je zaregistrováno zhruba 5000 správců konkurzních podstat. Vzhledem k tomu, že jedna osoba správce může být zaregistrována u více konkurzních soudů, je skutečný počet správců kolem 2500. Aktivně se této profesi věnuje přibližně 800 z nich.⁵³ Postavení správce konkurzní podstaty je v současné době v ZKv uvedeno velice zjednodušeně a je proto doplněno prováděcí vyhláškou. Ve vazbě na některé oblasti práva (např. v daňové a účetní oblasti), není jejich postavení vymezeno s dostatečnou přesností. Správci konkurzních podstat nejsou ze zákona organizováni v profesní komoře, která by měla veřejnoprávní funkci, garantovala jejich odbornou způsobilost a další vzdělávání, případně ukládala sankce za hrubé či opakované porušování povinností. Částečně jejich roli suplují dvě občanská sdružení, ovšem jejich pozice není regulační a členství ve sdruženích je dobrovolné. Správci nemusí mít licenci a nemusí splňovat registrační kritéria. Objevují se proto pochyby o kvalifikaci některých správců konkurzních podstat a kvalitě práce, kterou odvádějí.

Nad správci není vykonáván obecný dohled profesní organizací, na úrovni jednotlivých případů dohlíží na jejich práci soud a věřitelský orgán. Soudní orgány nejsou z povahy věci na jednotlivých případech materiálně zainteresovány a jejich dohled proto nemůže nahradit dohled věřitelů. Dohled věřitelů je zásadní, protože v konkurzu nebo vyrovnání se jedná o jejich ohrožených prostředcích. Primární úlohou soudu by v ideálním stavu mělo být pouze celkové procesní vedení konkurzu nebo vyrovnání. Aktivně by měl zasahovat jen tehdy, pokud dojde k poškozování nebo diskriminaci některých věřitelů nebo jinému závažnému porušování zákona (a to na základě stížnosti poškozených stran). Jinými slovy, jeho hlavní role by měla spočívat v pasivní kontrole toho, že konkurz nebo vyrovnání probíhají korektně.

V případě konkurzního soudu ovšem dochází k prolínání této jeho funkce s tím, že činí v průběhu řízení i rozhodnutí na hranici managerského řízení firmy (např.

⁵³ Odhady uvedla Doc. Klosová při rozhovoru na toto téma.

posouzení návrhu vyrovnání, které vyžaduje vyhodnocení schopnosti firmy dodržet rozvrh míry a časového horizontu uspokojování věřitelů). To pochopitelně zvyšuje nároky na kvalifikaci soudců a pouze právníká zdatnost není dostačující. Pokud v České republice bude zavedena možnost reorganizace, na které se v rámci rekodifikace pracuje, bylo by to na odbornost soudů ještě náročnější (viz dále).

Česká ekonomika zůstává nucena fungovat v nedokonalém systému a slabiny právního řádu se promítají do výkonnosti ekonomiky. Čím méně je systém efektivní, tím větší je riziko, že firma v potížích nebude mít šanci se vzchopit. Dostupnost vnějšího financování je tím ztížena pro všechny subjekty a obecně lze tvrdit, že kapitálové trhy jako takové jsou poškozeny ve srovnání se stavem, kdy by funkční nástroje na řešení úpadku existovaly.

6. OPTIMÁLNÍ ÚPADKOVÉ PRÁVO

Výrazným rysem současného úpadkového práva ve světě se stala podpora restructuralizačních procesů v ohrožených firmách v moderním úpadkovém právu již nelze pouze klást rovnítko mezi úpadek firmy a její likvidaci s jednoduchým převodem majetku úpadce na jeho věřitele. Maximální návratnost pro věřitele zůstává prioritou, téměř stejnou důležitost však získává preference toho, aby bylo uspokojení věřitelů dosaženo zároveň se záchranou firmy v bankrotu.

Rozvoj firem s velkou kapitálovou základnou v moderních kapitalistických ekonomikách byl podmíněn existencí koncepce omezeného ručení za závazky firmy. V podstatě již z definice omezeného ručení plyne pojetí úpadku jako ekonomického stavu, kdy aktiva firmy jsou menší než objem jejího dluhu. Správně fungující úpadkové právo je zásadní pro efektivní tržní ekonomiku a věřitelům musí dávat jasná pravidla pro situaci, kdy dlužník není schopen dostát svým závazkům. Důležitost úpadkového práva je natolik zásadní, že zpravidla ani není umožněno soukromým subjektům, aby ve svých smluvních vztazích obcházely nebo měnily určená práva a povinnosti, na které se vztahují ustanovení úpadkového zákona.⁵⁴

⁵⁴ Viz Claessens (2001), str. 3

Úpadkové právo každé země hledá rovnováhu mezi několika cíli, mezi něž patří ochrana práv věřitelů (důležitá pro fungování kapitálových trhů a mobilitu investic) na jedné straně a ochrana životaschopných firem před předčasnou likvidací na straně druhé. Systém úpadkového práva každé země se v čase vyvíjí a reprezentuje politickou sílu zájmových skupin spolu se strukturální transformací ekonomiky a celkovým vývojem společnosti. Úpadkové právo je uzpůsobeno ekonomickým podmínkám každé jednotlivé země, přesto by se tvůrci právního řádu měli držet jistých obecně uznávaných principů, vycházejících z ekonomické podstaty stavu bankrotu.

6.1. EKONOMICKÉ VZTAHY PŘI FINANČNÍ KRIZI FIRMY

V ekonomickém životě firmy mohou nastat okolnosti, kdy (ať už z jakékoliv příčiny) firma není schopná hradit své závazky. Při neexistenci úpadkového zákona a s ním spojených úpadkových procedur by věřitelé měli k dispozici dva nástroje, kterými mohou situaci řešit. Věřitelé, kteří svou pohledávku zajistili některým ze zajišťovacích institutů, si mohou z dlužníkovy majetku odebrat aktiva, která byla předmětem zajištění. Věřitelé s nezajištěnými pohledávkami mohou požadovat uspokojení z prodeje majetku dlužníka z rozhodnutí soudu, na který se obrátí se svou nezaplacenou pohledávkou.

Taková metoda vymáhání dluhu ale selhává, jestliže je věřitelů mnoho a dlužníkův majetek nestačí k úhradě všech jeho závazků. V takovém případě bude mít každý věřitel snahu dosáhnout uspokojení jako první, aby nebyl předstížen jinými věřiteli, kteří by dlužníkův majetek vyčerpali, a bude následovat „run na dlužníka“. Snaha věřitelů navzájem se předstihnout ve vymáhání dluhů na úkor majetku dlužníka může vést k rychlému a chaotickému rozebrání jeho aktiv a ztrátě jejich hodnoty, jež poškodí všechny věřitele.⁵⁵ Existuje tedy zájem věřitelů jako celé skupiny na tom, aby rozdělení hodnoty aktiv ve vlastnictví dlužníka proběhlo organizovaným způsobem.

Za předpokladu existence perfektních kapitálových trhů by bylo možné očekávat, že vzhledem k umrtným ztrátám způsobeným úpadkovým řízením⁵⁶ firmy nebu-

⁵⁵ Hart (2000), str. 3

⁵⁶ Náklady na právní, účetní a další služby a také náklady vydané za úřední řízení jsou z pohledu dlužníka i věřitelů umrtnou ztrátou.

dou do úpadkových řízení vstupovat a vždy se najde smírné řešení. Avšak faktory, jakými jsou transakční náklady, informační asymetrie a morální riziko způsobují selhávání tržních principů. Kapitálové trhy nejsou perfektní a nejsou schopny dosáhnout společensky efektivního výsledku, tedy nejvyšší hodnoty aktiv firmy v bankrotu.

Je nezbytné zdůraznit, že právě informační asymetrie nejvýznamněji přispívají k tomu, že trhy nejsou schopny správně ocenit krachující firmu a zvolit podle toho optimální řešení bankrotu. Čím kompletnější informace jsou přístupné, tím pravděpodobněji bude dosaženo efektivního výsledku. V ideálním případě by úpadkové právo zajistilo vytváření a předávání úplných informací o firmě, jak v rámci soudního řízení, tak mimosoudně.

Z výše uvedeného plyne, že je žádoucí, aby byl úpadek řešen organizovaně a že se nelze vždy spoléhat na tržní principy. Úpadkový zákon pak řeší, co se za takové situace má dále dít a jak bude řešení bankrotu probíhat. Lze však ukázat, že na obou zúčastněných stranách – na straně dlužníka i na straně věřitelů - může chybět dostatečná motivace úpadkové řízení zahájit.

Když se firma dostane do finančních obtíží, přestane hradit část svých závazků. Pokud zastaví platby zajištěným věřitelům, věřitelé mohou odebrat předmět zajištění ze souboru dlužnických aktiv. V případě, že aktiva sloužící k zajištění jsou nepostradatelná pro provoz podniku dlužníka, dlužník nemůže toto dopustit a platby zajištěným věřitelům nezastaví. Větší prostor mu poskytuje neplacení nezajištěným věřitelům, pro které je časově a finančně náročnější se svých pohledávek domoci. Nezajištěnými závazky bývají obvykle závazky z obchodních vztahů, nezaplacené daně, apod. Banky a další věřitelé financující pracovní kapitál jsou zpravidla zajištěnými věřiteli.

Lze ukázat, že ani jeden typ věřitelů však není příliš zainteresován na zahájení úpadkových jednání. Pro zajištěné věřitele je lepší realizovat svou zástavu samostatně a úpadkové řízení je pro ně komplikací, která může realizaci zástavy oddálit nebo ztížit. Nezajištění věřitelé mohou potenciálně mít prospěch z úpadkového řízení, ale jejich nároky jsou relativně malé a obvykle se nejeví ekonomické kvůli nim řízení zahajovat, jelikož to obnáší vynaložení dodatečných nákladů.

Větší skupina věřitelů by již měla ze zahájení úpdkového řízení užitek, ale v podání návrhu jim částečně brání i problém černých pasažérů. Kolektivní procedura typu úpdkového řízení přináší výnos i ostatním věřitelům, kteří nevynaloží náklady na jeho zahájení. Proto se každý věřitel jako jednatel může zdráhat tyto náklady vynaložit.

Pokud tedy není dostatečně silná motivace k řešení finančních problémů na straně věřitelů, měla by být na straně dlužníka. Obecně platí, že čím dříve je situace řešena, tím méně kritická bude finanční pozice firmy, až se k řešení přistoupí. Z pohledu ekonomické efektivnosti je včasný zásah žádoucí proto, že minimalizuje ztrátu věřitelů a maximalizuje pravděpodobnost přežití dlužníka. Ztráty z pozdního vstupu do úpdkového řízení jsou však generovány primárně ze strany dlužníka. Můžeme je rozlišit na efekt oddalování úpdku a efekt nadměrně rizikových investic.⁵⁷ Oba efekty jsou způsobeny tím, že dlužník v situaci, kdy s velkou pravděpodobností hrozí úpadek, nemá již co ztratit, což vede ke zvýšenému riziku morálního hazardu.

Efekt oddalování úpdku se projevuje v tom, že je-li firma nejen ve finančních obtížích, ale i ekonomicky (provozně) nezdravá, její vedení přesto nenavrhne prohlášení úpdku. Aktiva zůstávají zablokována v neefektivním použití a vzniká umrtvená ztráta. Toto chování managementu je z hlediska efektivní alokace aktiv nákladné, ale je racionální, přihlédneme-li k tomu, že prohlášení úpdku pro management znamená propuštění nebo špatnou pověst. Proto je prohlášení úpdku oddalováno, dokud není vyhnutí. Tresty za pozdní návrhy na prohlášení bankrotu jsou účinné pouze tehdy, pokud jsou používány dostatečně často a jsou tvrdé.⁵⁸

Efekt nadměrně rizikových investic způsobuje, že i pokud nebude úpadek uměle oddalován, již jeho blížící se hrozba může vést k umrtveným ztrátám. Vedení firmy ve finančních obtížích má motivaci k tomu, aby firma zahajovala velmi výnosné ale zároveň velmi riskantní projekty. Pokud riskantní investice uspěje, její vysoká návratnost dovolí firmě překonat dočasně hrozbu úpdku nebo se mu úplně vyhnout i do

⁵⁷ Viz White (1991), str. 16

⁵⁸ Což však není případ České republiky, ale i dalších zemí, kde není na odpovědnost managementu za způsob vedení firmy kladen dostatečný důraz.

budoucná. Pokud investice neuspěje, firma zbankrotuje, ale management poškozen nebude, protože bankrot by nastal i bez rizikové investice. Vlastníci firmy budou také při hrozícím úpadku preferovat riskantní investici, protože jejich podíl na firmě, dojde-li fakticky k úpadku, nebude mít hodnotu. Potenciální ztráta z riskantní investice jde na účet věřitelů ve formě nižšího uspokojení pohledávek.⁵⁹

Oba efekty v konečném výsledku způsobují, že vedení firmy před prohlášením úpadku vyčerpá volné prostředky, které jsou ve firmě k dispozici. Prostředky jsou použity buď pro zahájení nových neekonomických projektů nebo k financování běžné, ale ztrátové činnosti firmy. Když firma konečně dospěje k oddalovanému úpadku, po uspokojení zajištěných věřitelů z jejich zástav zůstane minimum aktiv k uspokojení nezajištěných věřitelů.

Jsou dva způsoby, jak docílit včasných vstupů do úpadkových řízení. První variantou, již zmíněnou, je penalizovat dlužníky, pokud nechají situaci dojít příliš daleko. Hrozba sankcí je negativní motivací a takto je úpadkové řízení zahájeno nedobrovolně. Druhou možností je podporovat včasný vstup do úpadkových procedur motivy pozitivními, kdy včasnost začátku řešení bankrotu dlužníkem je ve výsledku nějak odměněna (zachováním provozu firmy, částečným oddlužením, atd.).

Zda je některá z variant efektivnější však není zřejmé. Systém amerického práva, které je ve srovnání s evropským právem k dlužníkům vstřícnější a snaží se tím motivovat včasné zahájení úpadkových procedur, nepodává výrazně lepší ani horší výsledky, měřeno např. průměrným konečným výnosem pro nezajištěné věřitele.⁶⁰ Dokazuje to, že efekt oddalování úpadku a efekt nadměrně rizikových investic jsou velmi silné nehledě na pozitivní nebo negativní motivaci k navrhování úpadku.

⁵⁹ Jako příklad uvažujme firmu, která dluží svému věřiteli 1000 Kč. Firma má k dispozici 200 Kč a žádný jiný věřitel není ochoten jí půjčit zbývajících 800 Kč. Nabízí se jí však investice za 200 Kč, která s pravděpodobností 15 % vynese 1000 Kč. Investice bude pro management firmy atraktivní, protože dává firmě 15 % naději vyhnout se úpadku, když jinak by zkrachovala určitě. Očekávaná výnosnost investice je ovšem 150 Kč, což je méně než její náklady 200 Kč, a proto je podstoupení této investice čistou ekonomickou ztrátou ve výši 50 Kč. Těchto 50 Kč představuje náklady způsobené efektem nadměrně rizikových investic.

⁶⁰ Viz White (1991), str. 19

V tradičním pojetí konkurzu je konečný účel úpadkových řízení dosahován zpeněžením majetku dlužníka. Pro zpeněžení je potom ideálem perfektní trh, který aktiva správně ocení a jsou prodána za skutečnou cenu. Jak bylo uvedeno výše, trhy však mohou trpět informačními asymetriemi, malou likviditou nebo jinými frikcemi a nemohou tak dokonale plnit svou úlohu. Tržní nedokonalosti způsobují nesprávné ocenění nebo neprodejnost některých aktiv a tak vyvolávají potřebu hledat jiná řešení úpadku, která zpeněžení nevyžadují.

Problém spočívá v tom, že s praktickým fungováním alternativních právních úprav jsou potíže, ne vždy dosahují výsledků podle představ svých tvůrců a samy vytvářejí nové ztrátové efekty.⁶¹ z alternativ k tradičnímu konkurzu je v literatuře největší pozornost věnována tzv. reorganizaci, a to zejména v podobě, v níž je aplikována v USA. Institut reorganizace byl do právního řádu USA zaveden v roce 1978 (Bankruptcy Reform Act) a vznikl proto, aby fungoval jako varianta řešení bankrotu, při které není podnik dlužníka zastaven a rozprodán. Svým akcentem na záchranu firmy v úpadku reorganizace staví dlužníka do silnější pozice (zpravidla není jmenován správce a dlužník nepřichází o práva disponovat se svými aktivy) a jinak druhotný význam řešení úpadku, spočívající v možnosti záchranu podniku úpadce, se tím dostává na úroveň významu prvotního, maximálního uspokojení věřitelů.

6.2. ŘEŠENÍ ÚPADKU REORGANIZACÍ

Úpadkový zákon USA dává možnost firmě, jež se dostala problémů a hrozí jí bankrot, navrhnout prohlášení úpadku a požádat soud, aby byl vyřízen podle kapitoly 11 úpadkového zákona, kde je upravena reorganizace. Základním principem reorganizace je pomocí restrukturalizace firmy, jejího zeštíhlení a částečného zániku dluhů vytvořit podmínky pro dlouhodobé přežití. Existence procedur, které upravuje kapitola o reorganizaci, má pomoci k záchraně ekonomicky efektivní firmy s finančními potížemi. Vychází se z toho, že jestliže se do bankrotu dostane firma jinak ekonomicky zdravá a schopná pokračovat, je nejlepším řešením zachování její činnosti.

⁶¹ Srovnej Bebchuk (1998) a Richter (1999)

Většina firem vstupuje do reorganizace po předchozích neúspěšných mimo-soudních pokusech o smír s věřiteli. Reorganizace slouží k řešení problémů firem v platební neschopnosti, není možno ji použít u firem, které jsou předlužené. Návrh na vyřízení podle kapitoly 11 mohou vznést jak dlužník, tak věřitelé. Dlužník může požádat, aby se záležitost uspořádala podle kapitoly 11, i když návrh na prohlášení úpadku podali věřitelé. Věřitelské návrhy na uspořádání v reorganizaci jsou ovšem mnohonásobně méně časté než návrhy dlužníka.⁶² Vstup do reorganizace provádějí i solventní firmy, aby se uchránily před nároky věřitelů a získaly více času pro vyjednávání.

Vstupem do reorganizace se zastavují všechny platby úroků a jistin na většinu dluhů, které v té době firma má - úroky dále narůstají pouze u zajištěných pohledávek vůči dlužníkovi, zatímco u nezajištěných pohledávek a podřízeného dluhu jsou zastaveny.⁶³ Zajištěným věřitelům je dále zákonem znemožněno realizovat zajišťovací práva a odebrat z firmy předmět zajištění. Toto, spolu s daňovými výhodami, jež reorganizace poskytuje, jsou hlavní důvody, proč firma s finančními obtížemi usiluje o zahájení reorganizace. Právní úprava USA je díky tomu hodnocena jako vůči dlužníkům nejvstřícnější na světě.⁶⁴

Jestliže je reorganizace soudem povolena, vedení firmy jmenované vlastníky může setrvat ve funkci. Managementu se ponechávají rozsáhlá oprávnění disponovat majetkem firmy.⁶⁵ Vychází se z toho, že management společnosti zastupuje zájmy akcionářů a bude mít velký zájem udržet firmu v chodu a zajistit její co nejvyšší hodnotu. Ve více než polovině případů je však konkrétní personální obsazení managementu firmy po zahájení reorganizace obměněno, ve zbylých případech zůstává ve vedení stávající management.⁶⁶ Pouze výjimečně je pod nátlakem věřitelů management nahrazen správcem. Management je od této chvíle pod dozorem soudu a jeho diskrece je omezena.

⁶² Viz Franks (1996), str. 89

⁶³ Viz Sojka (2002), str. 8

⁶⁴ Viz Salerno (2004a), str. 2

⁶⁵ Podle tohoto důsledku prohlášení úpadku podle kapitoly 11 dostal myšlenkový koncept reorganizace a na něm založených řešení úpadku pojmenování „debtor-in-possession“.

⁶⁶ Viz Franks (1996), str. 89

Soudce musí např. povolit případné nové dluhové financování a prodej aktiv nad rámec běžné obchodní činnosti.

Po podání návrhu na reorganizaci se zřídí výbor věřitelů a akcionářů. Ti spolu s managementem firmy pracují na plánu reorganizace. Management má výhradní právo na vypracování a předložení plánu do 120 dní od návrhu úpadku. Dalších 60 dní je lhůta na to, aby byl plán přijat. Pokud věřitelé s plánem předkládaným dlužníkem nesouhlasí, musí počkat do konce lhůty na předložení plánu managementem, než budou moci předložit vlastní návrh plánu.

Skutečnost, že je první příležitost na navržení plánu reorganizace dána managementu, souvisí s tím, že reorganizace podle kapitoly 11 je koncipována tak, aby zachovala existenci firmy v bankrotu. To s sebou však nese riziko, že management se pokusí firmu zachránit za všech okolností. Bude se proto snažit navrhnout takovou restrukturalizaci, která přežití zajistí, i když by likvidační hodnota byla pro (některé) věřitele větší než hodnota běžící firmy. Typickým příkladem takového výsledku se stala reorganizace společnosti Eastern Airlines, která zůstala v provozu, přestože návratnost pohledávek pro věřitele by byla několikanásobně větší při likvidaci společnosti a prodeji jejích aktiv.⁶⁷ Zároveň platí, že privilegované postavení managementu mu dává možnost ovlivňovat kvalitu informací, jež obdrží věřitelé. Informace o skutečném stavu firmy jsou pro posouzení životaschopnosti plánu reorganizace zásadní a při působení nezávislého správce ve firmě je informační nevýhoda věřitelů méně pravděpodobná.

V plánu reorganizace je rozvrženo vyrovnaní všech závazků, které vznikly před prohlášením úpadku, a zpravidla se jejich uhrazení rozloží do několika let. Věřitelé o plánu hlasují podle třídy zařazení svých pohledávek a rozvržení tříd je součástí plánu reorganizace. Každou třídu tvoří věřitelé s podobným typem pohledávek a každý člen třídy je potom podle plánu uspokojen stejnou měrou jako ostatní příslušníci stejné třídy pohledávek. Určité typy pohledávek (některé daně a nároky zaměstnanců) mají přednost a musí být úplně uspokojeny dříve, než mohou být uspokojovány jiné třídy.

⁶⁷ Srovnej Weiss (1996)

S plánem musí vyslovit souhlas všechny třídy věřitelů, které podle plánu budou kráceny na svých nárocích. Každá třída hlasuje samostatně a rozhoduje se prostou většinou hlasů a většinou dvou třetin hodnoty pohledávek věřitelů, kteří se zúčastní hlasování (příčemž neúčast věřitele při hlasování není interpretována jako nesouhlas). Hlasuje se poštovní formou, není nutná osobní účast na soudním jednání. Souhlasit s plánem musí také většina akcionářů, jež tvoří samostatnou skupinu.

Jestliže plán reorganizace není odsouhlasen, jsou dále možné dva scénáře. Soud může rozhodnout, že úpadek firmy nebude řešen reorganizací a firma přejde do přímé likvidace (podle kapitoly 7), nebo firma zůstává v reorganizaci i přes nesouhlas části věřitelů.⁶⁸ Při reorganizaci přes nesouhlas některých věřitelů platí princip priority vyšší třídy pohledávek nad třídami nižšími. Pokud některá třída věřitelů dosáhne menšího než plného uspokojení pohledávek, věřitelé z nižších tříd nemohou být uspokojeni. Taková hierarchie uspokojování věřitelů svou podstatou odpovídá tomu, co by probíhalo při likvidaci a zpeněžení majetku firmy.

Pokud je reorganizační plán soudem přijat proti vůli zajištěných věřitelů, musí být zajištěné části pohledávek následně v průběhu reorganizace plně uspokojeny. Pokud je reorganizační plán přijat přes nesouhlasný postoj nezajištěných věřitelů, nesmí diskriminovat žádné věřitele a věřitelé s pohledávkami v nižší třídě nemohou být uspokojeni na úkor jejich pohledávek. Menší prioritu než nezajištění věřitelé mají obvykle už jen vlastníci firmy (reziduální nároky akcionářů). V praxi to znamená, že pokud nejsou nezajištění věřitelé úplně uspokojeni a jako třída neodsouhlasili nižší míru uspokojení, nemohou si akcionáři ponechat svůj vlastnický podíl a po ukončení reorganizace musí jejich akcie v reorganizované firmě odkoupit třetí strana.⁶⁹

Po přijetí plánu reorganizace je dlužník osvobozen od všech dluhů a nároků věřitelů účastnících se reorganizace nebo vzniklých před přijetím plánu. Jediné závazky dlužníka vůči věřitelům jsou ty, jež jsou uvedeny v plánu reorganizace. Reorganizace

⁶⁸ Pokud není plán v některých třídách věřitelů odsouhlasen potřebnou kvalifikovanou většinou, nazývá se následná procedura „cramdown“. V praxi k takovému postupu nedochází příliš často, slouží hlavně jako účinná hrozba ze strany managementu při vyjednávání s věřiteli.

⁶⁹ Viz Salerno (2004a), str. 11.

nabývá podobu kapitalizace pohledávek, ujednání nových podmínek ke stávajícímu dluhu, snížení a odpuštění úroků či prodloužení splatnosti, prodej části aktiv (např. celé neproduktivní část firmy) a uhrazení zajištěných pohledávek a podobně. V zákoně není předepsaný minimální rozsah uspokojení nebo časová lhůta, kdy ho má být dosaženo.

Zásadní vlastností reorganizace je to, že nové dluhové financování, jež vznikne v průběhu reorganizace, získává nejvyšší prioritu (tzv. superprioritní financování) a dostává se v pořadí uspokojování při případné pozdější likvidaci firmy před všechny pohledávky, které vznikly před prohlášením úpadku. Post-bankrotní financování je pro proveditelnost reorganizace a záchranu firmy mnohdy nezbytně důležité a nejvyšší priorita nové úvěry zpřístupňuje. Velmi častým jevem také je, že subjekty, které byly úpadcovými věřiteli před reorganizací, jej znovu úvěrují v rámci reorganizace. Nárok na nejvyšší prioritu uspokojování mají nové finanční prostředky i bez souhlasu dosavadních zajištěných věřitelů.

Superprioritní postavení financování firmy v reorganizaci nabízí věřiteli v tomto směru dokonce větší míru jistoty ve srovnání s úvěrováním firmy s finančními potížemi, která ještě do reorganizace nevstoupila. Ze superprioritního financování se v USA stalo samostatné odvětví a některé finanční instituce vznikly pouze za účelem úvěrování a investic do firem v reorganizaci.

Ze všech firem, které v USA podají návrh na reorganizaci, má plán schváleno 17 %. Zbýlých 83 % je většinou v průběhu úpadkového řízení zpeněženo (podle kapitoly 7). Pouze 7 % firem, které podají návrh na zahájení reorganizace, existuje ještě po pěti letech od podání návrhu. Průměrná doba, kterou firmy stráví v režimu kapitoly 11 amerického úpadkového zákona, je 22 měsíců.⁷⁰ Typický plán reorganizace nabízí nezajištěným věřitelům úhradu hodnoty pohledávek vzniklých před úpadkem ve výši 25 až 50 % v horizontu 5 let a velké firmy jsou většinou schopny nabídnout platby vyšší.⁷¹

Vytváření plánu reorganizace je proces strukturovaného vyjednávání v rámci pravidel daných kapitolou 11 a výsledek vyjednávání ovlivňuje rozdělení hodnoty fir-

⁷⁰ Viz tamtéž, str. 9, 11-12

⁷¹ Viz White (1991), str. 8

my. Vytváření plánu reorganizace proto může vést ke zdlouhavým jednáním mezi dlužníkem a věřiteli. Vyjednávací síla jednotlivých aktérů závisí na více faktorech než pouze na velikosti a prioritě pohledávky. Například akcionáři firmy mají určitou vyjednávací sílu i v situaci, kdy zadlužení podniku přesahuje jeho hodnotu po reorganizaci. Mohou blokovat nebo alespoň oddalovat schválení plánu reorganizace a docílit tak změny rozdělení hodnoty i pokud to bude mít za následek, že věřitelé nebudou zcela uspokojeni. Řada autorů poukazuje na to, že výslednou distribucí hodnoty firmy většina reorganizací skutečně významně porušuje pravidla priority věřitelských nároků, a to ve prospěch některých věřitelů nebo samotné firmy v úpadku. Znamená to, že dlužník je schopen z reorganizace vytěžit část hodnoty ohrožené firmy a kontroly nad jejími aktivy na úkor věřitelů. Tento následek reorganizací vede k diskuzím o tom, zda je výsledná distribuce hodnoty porušující strukturu priority věřitelských tříd a nadřazenost nároků věřitelů nad nároky vlastníků přípustná nebo je to selhání konceptu „debtor-in-possession“ a měl by proto být opuštěn.⁷²

Reorganizace může potenciálně selhat i v několika dalších bodech. Ve srovnání s likvidací firmy má reorganizace vyšší přímé náklady (především výdaje za právní, konzultační a další služby). Výdaje mohou vystoupat až mezi 15 % a 25 % hodnoty reorganizované firmy.⁷³ Přímé náklady reorganizace mají charakter úspor z rozsahu a zvýhodňují tím velké firmy nad firmami malými. Vysoké náklady reorganizaci malým firmám znepřístupňují a je pravděpodobné, že firma skončí v likvidaci i pokud by měla jako fungující podnik dlouhodobě hodnotu vyšší.

Reorganizace může být prospěšná pouze pro firmy, které jsou zatíženy velkým dluhovým břemenem, ale zároveň nejsou ekonomicky neefektivní. Ekonomická neefektivita odpovídá situaci, kdy je firma ohrožena operačně a nemá dostatek prostředků pro hrazení dluhů po zaplacení nákladů na provoz. Jestliže jádro firmy nedokáže vytvářet pozitivní cash-flow vlivem operační neefektivnosti, nepodaří se jí reorganizací projít a pouze se oddálí její nevyhnutelná likvidace. Naopak firmám ekonomicky zdravým, avšak zatíženým nadměrnou finanční pákou, může reorganizace finanční obtíže vyřešit.

⁷² Srovnej např. Hart (2000), Aghion (1992), Hausch (1999), Bebchuk (2001), White (1998) a další.

⁷³ Viz Franks (1996), str. 94

Podle vzoru americké kapitoly 11 v nedávné době reformovaly úpadkové právo Německo a Rakousko. Dosavadní zkušenosti s reorganizacemi jsou v obou zemích ovšem zatím malé. Reorganizace nejsou téměř vůbec používány a teprve pomalu jsou nové postupy řešení úpadku akceptovány a prosazovány do praxe.

Lze spekulovat na několik příčin. Být v úpadku nese v Evropě jisté stigma, které je vnímáno silněji než v USA. Firma v reorganizaci tak může mít problémy s hledáním nových obchodních partnerů. Úpadek je vnímán jako dlouhý, nákladný a riskantní proces a tím, že zatím neexistuje pozitivní zkušenost s novými postupy, jsou aplikovány s opatrností. Již v minulém právním systému obou zemí existovala možnost, která, třebaže neměla označení reorganizace, dosahovala stejného výsledku. I v rámci konkurzu může dojít k prodeji celého podniku jinému vlastníkovi (nebo nově založené firmě), která pokračuje v jeho činnosti, a to i pod stejným jménem. Váhavý nástup reorganizací je proto odůvodnitelný tím, že v případech, kdy je firma životaschopná, může být při dobré spolupráci dlužníka, správce majetku a věřitelů „reorganizována“ i v konkurzu.

Podnik v konkurzu může zůstat v provozu a být kapitálově restrukturalizován včetně prodeje jednou smlouvou i v České republice. Problém pro prodej podniku v celku však nastává, pokud není kapitálový trh dostatečně likvidní, což je případ ČR. Transakce aktiv na trhu potom znamenají velký propad hodnoty a prodej pod cenou. Proces reorganizace může být pro takové případy vhodný, protože odstraňuje potřebu ocenit aktiva trhem. Z toho důvodu by reorganizace v české ekonomice mohly být nástrojem použitelným tam, kde aktiva v celku jako fungující podnik mají větší hodnotu než v případě likvidace firmy a prodeji aktiv individuálně a zároveň není na trhu způsob, jak firmu jako celou ekonomickou jednotku prodat bez velké ztráty hodnoty. Česká ekonomika má však značné odlišnosti od ekonomiky USA. Různá prostředí reagují na stejnou právní normu rozdílně a lze proto očekávat, že reorganizace podle amerického vzoru by v ČR měla úplně jiné výsledky. O možnostech zavést institut reorganizace v ČR je podrobněji pojednáno dále.

6.3. DOPORUČENÉ ZMĚNY V ČESKÉM ÚPADKOVÉM PRÁVU

Světová banka jako součást své iniciativy na podporu modernizace úpadkového práva v různých zemích vypracovala v roce 2001 studii, jež má sloužit jako vodítko při utváření efektivního systému úpadkového práva a ochrany práv věřitelů. K naplnění tohoto záměru dává Světová banka návod prostřednictvím seznamu 35 principů podrobně rozvedených ve studii.⁷⁴

Efektivní systém úpadkového práva by měl splňovat soubor normativně daných kritérií, na jejichž podkladě lze formulovat tyto jeho vlastnosti:

- Správně zapadá do celkového právního a ekonomického prostředí země a jeho výsledky jsou předvídatelné.
- Maximalizuje hodnotu aktiv vázaných ve firmě v bankrotu a poskytuje možnost firmu reorganizovat. Volba mezi likvidací firmy a její reorganizací musí hodnotu firmy zohledňovat.
- Nakládá spravedlivě se všemi věřiteli ve stejné třídě pohledávek.
- Řeší bankrot včas, účinně a úplně. Příslušné státní instituce a regulační mechanismy pracují jednotně a efektivně.
- Zabraňuje předčasnému rozdělení majetku dlužníka mezi jednotlivé věřitele.
- Poskytuje k řešení úpadku transparentní systém, který podporuje tvorbu a sdílení potřebných informací.
- Přiznává věřitelům jejich existující práva a respektuje pořadí priority jejich nároků.
- Podporuje mimosoudní vyrovnací aktivity, které směřují k obnovení finančního zdraví firmy.

Na základě standardu úpadkového práva definovaného podle výše uvedené studie provedla Světová banka hodnocení stávajícího právního prostředí pro řešení bankrotu v České republice. Toto hodnocení doplňuje předchozí studii o restrukturalizaci

⁷⁴ World Bank (2001b)

průmyslových podniků a bank.⁷⁵ s pomocí těchto studií a charakteristik zákona o konkurzu a vyrovnání uvedených v předchozích kapitolách lze vytvořit několik doporučení pro další vývoj právní úpravy úpadku a souvisejících institutů v obchodním právu.

Zvláštní pozornost si v ČR zaslouží rehabilitační procesy pro firmy v bankrotu. Reforma právního řádu (netýká se to pouze úpadkového zákona) by se měla zaměřit na tvorbu prostředí, jež bude podporovat mimosoudní formy vyrovnání. Soudní řešení potíží podniku je až druhou preferovanou variantou.

Příznivé prostředí pro úspěšné dojednání a následnou realizaci smluvního řešení finanční krize podniku mimo soud (tzv. „workout“) lze podle Světové banky vybudovat pomocí zavedení určité sady obecně dodržovaných postupů.⁷⁶

- Proces hledání způsobu, jak se vyrovnat s finančními problémy nebo nesolventností dlužníka, by měl zahrnovat všechny jeho klíčové věřitele, obecně hlavně úvěrové věřitele, ale někdy i další partnery, kteří mohou být dohodou ovlivněni a jejichž účast může přispět k rychlejšímu řešení krize. Všechny strany potřebují, aby byl chod podniku rychle stabilizován a případně ujednána dohoda, která zabráni nepřátelským akcím ze strany dlužníka a věřitelů.
- Pro stabilizaci podniku je zásadní likvidita a další financování dlužníka. Narozdíl od soudních forem řešení bankrotu, kde je prioritou nových financí na úrovni pohledávek za majetkovou podstatou, mimo soudní řízení se krizovému financování stanovuje prioritou podle dohody mezi věřiteli. Věřitelé, kteří poskytnou krizové financování, pak mohou mít např. nárok na to, aby jejich pohledávky byly vyrovnány jako první nebo předem. Pro financování podniku v takových situacích je pak ideální rizikový kapitál. Ten se však v ČR vyskytuje zatím spíše vzácně.
- Vyrovnání s věřiteli a kapitálová restrukturalizace firmy mimosoudní formou závisí na dohodě mezi věřiteli a dlužníkem a jejím přijetí potřebnou většinou věřitelů. Pro dosažení konsenzuální dohody je nezbytné zajistit dostupnost důvěryhodných a přes-

⁷⁵ World Bank (2000, 2001a, 2004)

⁷⁶ Viz World Bank (2000), str. 36 a Bautzová (2000), str. 13

ných informací o podniku. Podíl věřitelů potřebný pro přijetí se může lišit podle konkrétního úkonu. Závěrečná dohoda je právně závazná i pro nesouhlasící menšinu, za předpokladu, že tito věřitelé se podílejí na věřitelské dohodě, která je zavazuje podřídit se rozhodnutí většiny. V opačném případě by minoritní a nesouhlasící věřitelé, kteří k takové smlouvě nepřistoupili, nebyli rozhodnutím většiny nijak vázáni a hrozilo by riziko, že celý proces vyjednávání dohody zmaří nějakým svým nezávislým postupem.

- Dále je nutné uvést, že dosažení příznivého prostředí pro mimosoudní řešení bankrotu závisí na míře funkčnosti nástrojů, které mohou být při rehabilitaci podniku použity. Jedná se např. o přeměny dluhu na kapitálový podíl, odpuštění bankovních úvěrů či přijímání zástav a dalších. V neposlední řadě je pro funkční dobrovolné dohody mezi dlužníky a věřiteli třeba vytvořit dostatečné motivace, aby přijímali opatření umožňující podniku přežít (např. výhodné daňové podmínky pro odpouštění dluhů a konverzi dluhů na akcie).

Pokud se ukáže, že mimosoudní postup není možný, následuje soudní řízení. V případech, kde bude přicházet v úvahu zrychlené úpadkové řízení před soudem směřující k záchraně podniku (tzv. „fast-track“), měla by být taková možnost soudem zpřístupněna. Fast-track by bylo možné chápat jako oddělený režim v rámci soudního vyrovnání, kde je dohoda o vyrovnání již zčásti předpřipravena před zahájením samotného soudního jednání. Restrukturalizační dohoda by byla soudu předložena ke schválení ve zkrácené agendě s minimálními zásahy soudu. Vliv soudu by byl podstatně menší než u klasického vyrovnání. Podle Světové banky by zrychlená restrukturalizační procedura měla být použita všude, kde to lze, aby se co nejvíce případů řešilo s co nejmenší angažovaností soudu.⁷⁷

V rámci příprav nového úpadkového zákona (viz dále) se v ČR pracuje na zavedení reorganizace jako způsobu řešení úpadku do českého právního řádu. Podle představ tvůrců zákona by měla být obdobou reorganizace podle kapitoly 11 úpadkového

⁷⁷ Viz Bautzová (2000), str. 12

zákona USA.⁷⁸ Aby se reorganizace mohla stát fungující variantou rehabilitačních procedur před soudem, nahradit dosud nefunkční vyrovnání a poskytovat možnost úspěšného řešení úpadku, musela by nová právní úprava splňovat několik podmínek:⁷⁹

- Různé fáze reorganizace by měly mít stanoveny časové hranice s omezenou možností jejich prodlužování. Včasnost začátku řešení a jeho rychlost jsou pro záchranu firmy klíčové.
- Jestliže je plán reorganizace přijat kvalifikovanou většinou, měl by být závazný i pro minoritní věřitele. Plán musí za takové situace poskytovat nesouhlasícím věřitelům stejné nebo lepší podmínky uspokojení, než by se jim dostalo při zamítnutí plánu a zastavení činnosti podniku s následným zpeněžením aktiv.
- Financování úpadce, poskytnuté po prohlášení bankrotu, musí mít nejvyšší prioritu uspokojování.
- Měla by existovat možnost urychlit reorganizaci (fast-track) a ve zrychleném řízení přijmout předjednané dohody. Taková procedura by odlehčila soudům a snížila tím dobu, kterou soudům obvykle trvá vyřízení případu. Výhodami zavedení možnosti zrychleného přijetí reorganizace by bylo vytvoření příležitosti pro rychlejší řešení bankrotu a záchranu podniku a také zvyšování kvalifikace soudu v oblasti rehabilitací krachujících firem. Transparentní, spolehlivý a jednoduchý postup reorganizace před soudem by vytvářel vzor řešení bankrotu i pro mimosoudní dohody.
- V rámci soudem vedené reorganizace by mělo být snadnější zavázat nesouhlasící věřitele k respektování dohodnutého řešení bankrotu, což by mělo být výhodou soudního řízení nad mimosoudním pro případ vysokého počtu věřitelů.
- Reorganizace ve zrychleném režimu by měla být zavedena v zákoně jako nezávislý soubor ustanovení. Pokud tomu tak není, je druhou možností zavést fast-track jako soubor ustanovení pozměňujících a doplňujících úpravu standardní reorganizace o procedury a časové vymezení pro situaci, že je případ zahájen ve zrychleném procesu. Odlišení obou procedur by mělo být každopádně jednoznačné.

⁷⁸ Viz Ministerstvo spravedlnosti (2001)

⁷⁹ Viz World Bank (2004), str. 9 a dále

Nový institut reorganizace, včetně její zrychlené varianty, musí být doplněn změnami v dalších souvisejících zákonech tak, aby dohromady vytvářely funkční prostředí. Platí to obecně i pro jiné soudní a mimosoudní formy řešení úpadku. Jedná se zejména o vytvoření daňově (minimálně) neutrálního prostředí, jež bude podporovat řešení bankrotu a přiznávání skutečné hodnoty pohledávek v portfoliu věřitelů. Úprava daňových předpisů je třeba také k objasnění dalších vztahů úpadku a daňových povinností.

Pro správnou funkčnost nejen reorganizace, ale všech řešení úpadku je třeba standardizovat postupy soudu a také zabezpečit dostatečnou kvalifikaci včetně kontinuálního vzdělávání v oblasti řízení firmy a restrukturalizace pro konkurzní soudce a správce konkurzních podstat. Tento požadavek ještě zesiluje skutečnost, že v novém zákoně mají být modernizovány dosavadní ustanovení o vyrovnání a zavedeny nové formy řešení úpadku. K úspěšným rehabilitacím firem v bankrotu soudní cestou reorganizace a zrychleného úpadkového řízení je pak špičková kvalifikovanost soudu zcela nezbytná.

Měla by být přesně vymezena profesionální kvalifikace požadovaná po správcích konkurzních podstat a zajištěna regulace jejich činnosti prostřednictvím přísnějších a lépe definovaných kritérií pro zapsání do seznamu správců. Neméně důležité je jejich průběžné vzdělávání.

Úpadkové řízení je v první řadě nástrojem pro vymáhání dluhu, proto by měl být kladen důraz na jeho rychlost a nákladovou efektivnost. Úpadkové řízení, zejména konkurz, by bylo možné urychlit bez zasahování do práv zúčastněných stran prostřednictvím striktnějších procesních lhůt pro jednotlivé kroky konkurzu. Další úspora času by byla možná úpravou ustanovení o přihlašování pohledávek a jejich popírání. Do ZKv by bylo možno zakotvit jedinou lhůtu pro podávání přihlášek do konkurzu a eliminovat tím opožděné přihlášky a jejich dodatečný přezkum, jež zdržují další postup. Incidenční a excindační spory mohou být řešeny ne jako samostatně vedené spory, jejichž délku nemůže správce ani konkurzní soudce ovlivnit, ale mohou být začleněny ve zkrácené agendě do konkurzního řízení. Právní rámec ochrany práv věřitelů v situaci úpadku by měl být zcela přestavěn. Jak zpeněžování majetku v konkurzu, tak řešení bankrotu vyrovnáním před soudem by měla mít pevně daná časová rozmezí pro jednotlivé kroky a

je nutné umožnit věřitelům a věřitelským orgánům rozsáhlejší participaci na rozhodování v úpadkovém řízení. Výsledek úpadkového řízení je pro věřitele zásadní a jeho ekonomický dopad nesou v první řadě oni. V rozhodující pravomoci věřitelů by mělo být rozhodování o tom, jak má být bankrot řešen, výběr správce konkurzní podstaty a rozhodování o zpeněžení majetku (prodej podniku v celku nebo postupně po částech).⁸⁰

Práva zajištěných věřitelů by měla být nadřazená konkurzu, právům ostatních věřitelů⁸¹ a konáním správce nedotknutelná. Nejefektivnějším opatřením pro konkurzní řízení by bylo umožnit zajištěným věřitelům realizovat zástavy samostatně mimo konkurz. V současné době k tomu existuje dostatek operativních institutů. Věřitelé by získali kontrolu nad zpeněžováním majetku sloužícího jako předmět zajištění.

Soudy by se měly vyhýbat rozhodnutím o podnikatelských záležitostech, protože pro ně nejsou kvalifikovány a nenesou jejich důsledky. Soud by se měl soustředit na dodržování zákona a správný procesní průběh úpadkového řízení. Měl by dohlížet na rovné zacházení s věřiteli a předcházet nežádoucím spojením správce konkurzní podstaty s vybranou skupinou věřitelů. Zejména v rehabilitačních formách řešení bankrotu by se role soudu měla co nejvíce omezit na co nejmenší zasahování do vlastního průběhu řízení.

Aktivní zasahování soudu do úpadkového řízení by mělo být vyvoláno až vznikem problémů nebo sporů.⁸² Ani detailní právní úprava není schopna postihnout všechny možné eventuality nebo se vyhnout aplikačním potížím a nejednoznačné interpretaci zákona. Náplní práce soudu by se mělo stát řešení takových situací konzistentním a předvídatelným způsobem. Vedle řešení sporů by mělo být rolí soudu dohlížet na formální správnost a splnění kritérií pro přijetí návrhu vyrovnání a plánu reorganizace.

⁸⁰ Podle World Bank (2001b), str. 33, je zvýšená angažovanost věřitelů potřebná zejména v situaci, kdy jsou regulace a oficiální instituce státu při dozoru nad průběhem řešení bankrotu nevykonné. Jak bylo uvedeno v kapitole 5, to je případ České republiky.

⁸¹ Kromě věřitelů s pracovními nároky. Přestože v literatuře se o tomto typu věřitelů zpravidla nijak nediskutuje, je obecným konsensem, že by měly být uspokojovány přednostně. Preferenční zacházení vůči nárokům zaměstnanců úpadce však může být z hlediska zachování pracovních příležitostí paradoxně spíše kontraproduktivní.

⁸² World Bank (2001b), Princip 27, str. 56

6.4. REKODIFIKACE ÚPADKOVÉHO ZÁKONA V ČESKÉ REPUBLICE

Před několika lety byly zahájeny práce na kompletní rekodifikaci úpadkového práva v České republice. Postup vytvoření nového zákona byl zvolen z toho důvodu, že dosavadní částečné novelizace ZKv se neosvědčily. Nová úprava úpadku má být ucelenější a má mít širší záběr než existující zákon. Nepůjde pouze o základní zásady úpadkového práva, ale o celou vazbu úpadkového práva na ostatní právní předpisy. Pro tento účel byla na konci roku 2000 ustavena pracovní komise Ministerstva spravedlnosti ČR pod vedením JUDr. Zdeňka Krčmáře, která měla na novém zákonu pracovat.

Věcný záměr zákona o úpadku a způsobech jeho řešení byl schválen vládou 3. října 2001. Na zcela nové úpravě řešení úpadku se pracuje souvisle druhý rok a personální složení komise se opakovaně změnilo. Koncem srpna 2003 byl do vedení komise ministerstva krátce jmenován JUDr. Arnošt Vodička a v současné době vede rekodifikační skupinu profesor František Zoulík. Diskuzi o přípravě nového úpadkového zákona byly věnovány již 4 roky a zatím nebylo dosaženo konečného výsledku. Dokončení nového zákona se opakovaně odkládá, zatím poslední informací je, že by mohl nabýt účinnosti začátkem roku 2006.

Posledním výstupem komise ministerstva je návrh pracovní skupiny prof. Zoulíka. Návrh nového zákona prošel předpřípomínkovým řízením a vstoupil do připomínkového řízení. V mezidobí vznikla poslanecká novela, kterou iniciovala Česká bankovní asociace a která již prošla v Poslanecké sněmovně prvním čtením. Návrh ČBA výrazně posiluje práva zejména zajištěných věřitelů, ale neobsahuje institut reorganizace. Zároveň existuje harmonizační novela, kterou musí ČR přijmout jako člen EU. Návrh ČBA i „euronovela“ jsou však vnímány jako dočasná řešení špatné situace na poli úpadkového práva a hlavním cílem je celková rekodifikace, na které pracuje komise Ministerstva spravedlnosti. Proto se těmto návrhům nebudu věnovat a zaměřím se na návrh zákona, jež vypracovala komise prof. Zoulíka.

Zároveň s novým úpadkovým zákonem se připravuje norma upravující postavení správců. Smyslem nového zákona o správcích má být vytvoření základu systému profesního vzdělávání správců, vedení jednotného seznamu správců a řešení jejich dis-

ciplinární odpovědnosti. Zákon o správcích nebude řešit samotnou procesní činnost správců, která bude upravena v novém zákonu o úpadku, bude ji pouze doplňovat.⁸³ Původním záměrem bylo zavést povinné členství v Komoře správců České republiky, ovšem toto se zřejmě neuskuteční a bude pouze vytvořena právnická osoba (asociace), která bude zajišťovat především vzdělávání správců. Po zavedení nového systému by se měl počet správců postupně snížit přibližně na 500 až 700.⁸⁴ Mezi požadavky k zápisu do seznamu správců bude uvedeno i vysokoškolské vzdělání právnického směru doplněné o vzdělání v ekonomických otázkách, nebo ekonomického směru, doplněné o vzdělání v právní problematice.

Cílem nové navrhované právní úpravy úpadku je posílit jiné formy řešení úpadku před likvidačním konkurzem.⁸⁵ Její rozsah je podstatně větší než rozsah současného zákona v důsledku zavedení nových řešení úpadku a detailnější úpravě procesních postupů uplatňovaných v řešení bankrotu. Zákon také používá novou terminologii.

Insolvence je definována jako platební neschopnost či předlužení. V definici úpadku se upouští od časového faktoru. Dlužník bude moci rovněž podat návrh na úpadkové řízení již při hrozící platební neschopnosti. Poctivý dlužník bude mít možnost vyjít z konkurzu oddlužen.⁸⁶ Řízení bude zahájeno z jednotného návrhu, což znamená, že první fázi soud ukončí rozhodnutím o úpadku, a až ve druhé fázi se bude rozhodovat o způsobu řešení úpadku. Ten bude možno řešit konkurzem, reorganizací nebo vyrovnáním s věřiteli. Vedle těchto tří způsobů řešení úpadku obsahuje návrh i zvláštní ustanovení o úpadku finančních institucí a o oddlužení.

V ustanoveních o vyrovnání jsou zrušeny požadavky na minimální uspokojení věřitelů a je modifikován postup hlasování o přijetí návrhu na vyrovnání. K přijetí je třeba souhlas kvalifikované většiny věřitelů, kteří vyrovnáním utrpí újmu. Kvalifikova-

⁸³ Viz Ministerstvo spravedlnosti (2001)

⁸⁴ Viz Bautzová (2004a), str. 23

⁸⁵ Srovnej Zoulík (2004)

⁸⁶ Hovoří se o tom, že v České republice až 10 % spotřebitelských úvěrů nebude klienty splaceno. Viz Bautzová (2003), str. 27. Možnost oddlužení bude pro vlnu spotřebitelských konkurzů, jež může být v budoucnu odstartována, velmi zásadním opatřením.

nou většinou je alespoň polovina hlasujících věřitelů reprezentující tři čtvrtiny hodnoty pohledávek hlasujících věřitelů. Započítáváním hodnoty pohledávek pouze hlasujících věřitelů se kritérium pro přijetí vyrovnání částečně zmírní. Ostatní ustanovení o vyrovnání v podstatě kopírují dosavadní platnou úpravu a nelze očekávat, že by tak došlo k jeho výrazně většímu používání.

Věřitelé budou mít možnost uplatňovat své pohledávky již od začátku insolvenčního řízení. Předběžný správce sice nebude povinný, ale ke zjišťování majetku podstaty bude docházet od začátku řízení, takže se počítá s jeho účastí. Práva věřitelů se v některých ustanoveních rozšiřují, mají mít např. rozhodující slovo ve volbě způsobu řešení bankrotu.⁸⁷ Zajištění věřitelé budou opět uspokojováni do výše 100 % výtěžku zpeněžení předmětu zajištění (po odečtení nákladů). Věřitelé, kteří mají své pohledávky zajištěny, však nemohou nadále rozhodovat o tom, jak se mají jejich zástavy zpeněžovat a není stanovena lhůta, do kdy jim má být výtěžek zpeněžení vydán.

Oproti dosavadní úpravě bude dlužník omezen v nakládání s majetkovou podstatou již od okamžiku podání návrhu. Incidenční a excindační spory budou v novém zákonu rozhodovány jako součást řízení a bude je rozhodovat insolvenční soudce. Tento krok by mohl znatelně přispět ke zkrácení celkové doby řízení. Jako pomůcka účastníkům insolvenčního řízení bude zaveden elektronický insolvenční rejstřík, jež bude obsahovat informace dostupné v soudních spisech. Připravovaná úprava se snaží reagovat na časté problémy s neplněním povinností účastníky řízení a klade důraz zejména na povinnost dlužníka (jeho statutárních orgánů) podat včas insolvenční návrh a na odpovědnost správců za odborný výkon jejich funkce. Pozitivní motivací dlužníka ke včasnému řešení bankrotu by měla být možnost oddlužení a zachování jeho dispozičních práv k majetku, je-li na jeho straně snaha o řešení hrozícího úpadku.

Obecně lze říci, že neexistuje jeden model úpadkového práva, který by byl nejlepší pro každou skupinu aktérů v úpadkovém řízení. Zároveň ale platí, že špatná právní úprava v oblasti bankrotů poškozuje všechny zúčastněné strany.⁸⁸ Například

⁸⁷ Viz Novák (2004), str. 18

⁸⁸ Viz Claessens (2001), str. 4

úpadkové právo příliš ochraňující dlužníky před nároky věřitelů je zcela zřejmě nevhodující pro věřitele. Přitom však poškozuje i dlužníky, protože vysoká ochrana dlužníka v úpadku sice může zvýšit jeho šance na záchranu a oživení ex post, má ale nepříznivé důsledky na ochotu věřitelů poskytovat dluhové financování a bude zvyšovat úrokové míry ex ante. Naopak právní úprava příliš striktně zaměřena na upevnění práv věřitelů bude zmenšovat manévrovací prostor dlužníka pro vyjednání dohody s věřiteli a záchraně firmy.⁸⁹ Proto je formulace úpadkového práva proces, při kterém se hledá kompromis mezi rozdílnými zájmy zainteresovaných skupin. Zákonná úprava, která je tvořena pouze jednou ze stran zúčastněných v bankrotech, je nevyhnutelně vychýlena k zastoupení především jejich vlastních zájmů.

V České republice je tvorba nového zákona již od počátku dílem několika jednotlivců. Jádrem všech doposud zúčastněných komisí tvořili konkurzní soudci z různých stupňů soudů. Převaha zastoupení konkurzních soudců se v návrhu znění nového zákona komise prof. Zoulíka promítá do jejich dominantní pozice v celém průběhu úpadkového řízení - soud např. vybírá správce konkurzní podstaty a věřitelé mohou pouze podávat návrh na jeho odvolání, pod silnou kontrolou soudu má probíhat i reorganizace. Požadavek menší angažovanosti soudu poslední návrh nenaplnjuje a přiklání se k dosavadní podobě soudcovsko-správcovské dominance při řešení bankrotu.

V návrhu nové úpravy úpadku, jak již bylo uvedeno, se zavádí institut reorganizace. Pro reorganizaci podnikání tak, jak funguje v USA, by mohlo být v české ekonomice ročně několik kandidátů. Mohlo by se jednat o velké podniky (s objemem tržeb nad miliardu korun ročně) především z odvětví těžkého průmyslu s kontinuálním provozem (těžba, hutnictví, chemický průmysl, apod.).⁹⁰

V podobě, v jaké je navržena, by však pro její fungování existovalo několik bariér. Největší z nich je navrhovaný způsob hlasování o plánu reorganizace navrženého

⁸⁹ Návrh nového zákona podle ČBA je podle některých komentářů právě takovým typem jednostranného posílení práv věřitelů. Pokud by byl přijat, mohlo by to vést k tomu, že věřitelé budou usilovat pouze o urychlené uspokojení pohledávek a realizaci zástav a zájem o revitalizaci insolventního podniku bude úplně potlačen. Viz Bautzová (2004b), str. 34

⁹⁰ Za tento postřeh vděčím Miroslavu Zámečnickovi.

dlužníkem. Podobně jako v americké úpravě se i zde předpokládá rozdělení věřitelů do skupin podle typu pohledávky. Skupiny věřitelů by o reorganizačním plánu hlasovaly samostatně a platilo by, že skupina věřitelů přijala plán, jestliže jej přijala většina hlasujících věřitelů, jejíž pohledávky představují nejméně polovinu celkové hodnoty pohledávek hlasujících věřitelů. K přijetí by byl třeba souhlas všech skupin věřitelů. Obstrukce některé skupiny věřitelů by tak mohly přijetí plánu zablokovat stejně jako u vyrovnání.

Pokud věřitelé plán reorganizace neschválí, nemůže být provedena. Soud reorganizaci zamítne a bude zřejmě přeměněna v likvidační konkurz.⁹¹ Obdoba procedury „cramdown“ z kapitoly 11 amerického úpadkového zákona není v návrhu komise prof. Zoulíka obsažena. Pokud nebude tato možnost v zákoně zakotvena, mohou i minoritní věřitelé vynutit likvidaci firmy, přestože by reorganizovaná firma byla životaschopná. Měla by tedy existovat možnost schválit reorganizační plán i tehdy, když s ní někteří věřitelé nesouhlasí. Souhlasit by musela alespoň jedna skupina věřitelů a pro ostatní věřitele by reorganizace musela být podle názoru soudu výhodnější než konkurz. Soud by musel reorganizaci zamítnout, jestliže by nesouhlasila žádná skupina věřitelů nebo kdyby pro některou z nesouhlasících skupin byla reorganizace méně výhodná než konkurz, podobně jako v americké úpravě.

Dalším problémem současně navrhované podoby reorganizace jsou nejasně stanovená práva a povinnosti dlužníka a správce, který je ustanoven v úpadkovém řízení vždy.⁹² Mohou tak nastat situace, kdy budou oba zároveň provádět činnosti, které spolu budou kolidovat a o kterých se budou domnívat, že jsou k nim oprávněni.

I pokud by však bylo úpadkovým zákonem pro reorganizaci připraveno dobré zázemí, počet reorganizací v České republice by zřejmě nepřesáhl několik málo případů ročně. Hlavní překážkou pro častější používání reorganizace podniku k řešení platební neschopnosti by se mohla stát skutečnost, že v českých firmách je velký podíl dluhového financování poskytnut bankami a bankovní financování je typicky zajištěno. Věřitel

⁹¹ Viz Salerno (2004b), str. 36

⁹² Viz tamtéž, str. 35

se zajištěnou pohledávkou však bude mít v situaci bankrotu dlužníka zájem zástavu realizovat a nečekat na výsledek případné reorganizace nebo svoji pohledávku jakkoli krátit. V reorganizaci by existence zajištění u velké části dluhu omezovala možnost úpadce částečně oddlužit a firma by vycházela z reorganizace i nadále vysoce zadlužená.⁹³ Tím by byla proveditelnost reorganizace, spolu s šancí na přežití podniku v bankrotu, výrazně snížena. Nepříznivé pohyby na trzích nebo celkové oslabení ekonomiky by firmu uvrhly zpět do bankrotu. Pro úspěch reorganizace v českém prostředí by tak bylo mnohdy třeba krátit i zajištěné (bankovní) pohledávky, aby zůstaly prostředky i na jiné skupiny věřitelů.

Shrneme-li výše uvedené, podle posledního návrhu komise Ministerstva spravedlnosti by v připravovaném insolvenčním zákoně vedle sebe existovaly vyrovnání i reorganizace. Oba instituty by měly sloužit k záchraně podniku v úpadku. Lze předpokládat, že pokud by byl jeden z nich funkční, existence druhého by se ukázala jako nadbytečná. Bohužel se však v navrhované podobě jeví jako nefunkční oba. Nefungující vyrovnání a nefungující reorganizace pak povedou opět k řešení bankrotu konkurzem se všemi jeho známými nedostatky.

Jestliže by byl nový zákon přijat bez podstatných změn proti jeho současnému návrhu, nelze od rekodifikace očekávat vyřešení dnešního špatného stavu v oblasti právní úpravy bankrotu.

7. ZÁVĚR

Od přijetí zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání uplynulo již 13 let. Již krátce po jeho nasazení do praxe se ukázalo, že nejen tento zákon, ale celé prostředí pro řešení finančních potíží ekonomických subjektů je v České republice nevhodné. Vývoj úpadkového práva během dalších let byl ve znamení častých oprav dílčích nedostatků, avšak se špatnou podstatou institucionálního rámce úpadkové problematiky se nevypořádal.

⁹³ Viz Bautzová (2004b), str. 34

Právní rámec úpadku v ČR nedostatečně zohledňuje základní ekonomické vztahy mezi dlužníkem a věřiteli, jejich motivace a cíle. Dovoluje dlužníkovi oddalovat řešení úpadku a poškozovat zájmy věřitelů. Nefunkční právní prostředí se promítá do systematicky vyššího úvěrového rizika, což omezuje aktivitu na kapitálovém trhu a zvyšuje cenu dluhového financování.

V rámci analýzy úpadkového zákona bylo identifikováno několik hlavních příčin jeho selhání:

- v oblasti efektivnosti řešení úpadku,
 - pozdní zahájení úpadkového řízení,
 - malá konečná výtěžnost pro všechny třídy věřitelů,
- v oblasti práv věřitelů,
 - nedostatečné možnosti věřitelů ovlivňovat průběh úpadkového řízení,
 - poškozování nároků oddělených věřitelů,
- v oblasti procesních postupů,
 - přílišná zdlouhavost a vysoká nákladnost,
 - nejednoznačnost výkladu a nepředvídatelnost,
 - špatná konzistence s jinými zákony,
- v oblasti regulace a účasti soudu,
 - neexistence systému pro zajištění kvalifikace a dohledu nad správci konkurzních podstat a soudci,
 - velká angažovanost soudu,
- v oblasti rehabilitace podnikání,
 - příliš přísné podmínky omezující proveditelnost vyrovnání a nuceného vyrovnání,
 - neexistence možnosti řešit úpadek ve zrychleném procesu (fast-track),
 - špatná dosažitelnost nových financí v situaci úpadku.

Nedostatečná kvalita řešení úpadku soudním řízením se odráží i v přístupu dlužníků a věřitelů k mimosoudním dohodám. Úpadkový zákon by měl tvořit alternativu k mimosoudním postupům, k níž se přistoupí teprve nepodaří-li se vyjednat kompromisní mimosoudní dohodu. Stávající možnosti řešení finanční krize firmy prostřed-

nictvím úpadkového zákona bohužel nejsou ani dostatečnou motivací k dobrovolnému a včasnému hledání východiska z krize mimosoudním vyjednáváním.

Bankrot by měl být řešen tak, aby hodnota aktiv vázaných ve firmě byla maximalizována. V úvahu přichází zachování provozu, je-li firma životaschopná, nebo cesta konkurzu a likvidace firmy, je-li její hodnota vyšší jako soubor jednotlivě zpeněžitelných aktiv. Klíčovými předpoklady dosažení uspokojivého výsledku jsou rychlost a efektivnost procesních postupů.

Při diskuzi o rekodifikaci úpadkového zákona je třeba vycházet z toho, že pro nápravu současného stavu nestačí pouze reformovat jeden zákon. Se samotným novým úpadkovým zákonem by se proto neměla spojovat nepřiměřená očekávání co do možnosti ovlivnit jeho prostřednictvím stav české ekonomiky. Je třeba dosáhnout kultivace celého prostředí. Cílem by mělo být vytvoření transparentního, konzistentního a předvídatelného právního rámce, který bude řešit krizi firmy rychle, s minimem nákladů a co nejvyšším výnosem pro věřitele a zároveň tak, aby zdravé firmy měly možnost dále existovat. Znamená to sladit úpadkový zákon se sadou dalších dotčených právních předpisů a také zlepšit práci soudů a správců konkurzních podstat.

Jedním z prostředků řešení úpadku ve světě je institut reorganizace. Bylo uvedeno, že mezi jeho vlastnosti patří silný důraz na rehabilitaci úpadce. Z toho důvodu by měl být s novým zákonem o úpadku zaveden v ČR jako varianta nekonkurzního řešení úpadku. Existuje však řada skutečností, které naznačují, že od reorganizace nelze v českém prostředí očekávat dobré výsledky. Důvody lze shrnout takto:

- Firma musí mít pro reorganizaci dobré předpoklady – být ekonomicky zdravá, ohrožená pouze po finanční stránce a připravená podstoupit rozsáhlou restrukturalizaci. Pro většinu českých firem, které se dostanou před konkurzní soud, je na jiné než konkurzní řízení pozdě.
- Reorganizace je proces náročný na odbornou způsobilost všech zúčastněných stran a kvalifikace soudců i správců by musela být náležitě zvýšena.
- Reorganizace bývá velmi nákladná, a proto by pouze málo firem bylo schopno ji podstoupit.

- Kapitálová struktura českých podniků s velkým podílem zajištěného financování tvoří překážku pro vyjednávání nutných dohod o odpouštění části dluhů.
- Způsob, jakým by se o plánu reorganizace mělo hlasovat podle návrhu nového zákona, by ohrožoval schválení plánu nesouhlasem minoritních věřitelů.

Reorganizace podle představ rekodifikační komise Ministerstva spravedlnosti by tedy zřejmě nebyla funkční a situaci v oblasti bankrotů by nezlepšila. Je třeba sáhnout k hlubším systémovým reformám a kromě práce na zákonu o úpadku se zaměřit také na celkovou podporu řešení bankrotu mimosoudními prostředky.

LITERATURA

- AGHION, P. – HART, O. – MOORE, J. (1992): *The Economics of Bankruptcy Reform*. National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 4097. Cambridge: NBER
- ACHARYA, V. V. – SUNDARAM, R. K. – KOSE, J. (2004): *On the Capital-Structure Implications of Bankruptcy Codes*. London: London Business School.
- BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS. (2002): *Insolvency Arrangements and Contract Enforceability*. Contact Group On the Legal and Institutional Underpinnings of the International Financial System Report. ONLINE.
<http://www.bis.org>
- BAŘINOVÁ, D. – HÓTOVÁ, R. – HUČKOVÁ, H. (2002): *Konkurzní řízení v praxi – z pohledu věřitele a úpadce*. Praha: Grada Publishing
- BAUTZOVÁ, L. (2000): *Učiňte s ním krátký proces*. Ekonom, č. 48/2000, Praha
- BAUTZOVÁ, L. (2003). *Konkurz zůstává prioritou. Bohužel*. Ekonom, č. 40/2003, Praha
- BAUTZOVÁ, L. (2004a): *Nebezpečné známosti*. Ekonom, č. 27/2004, Praha
- BAUTZOVÁ, L. (2004b): *Vítej úpadku!*. Ekonom č. 20/2004, Praha
- BEBCHUK, L. A. (1998): *Chapter 11*. National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 6473. Cambridge: NBER
- BEBCHUK, L. A. (2001): *Ex Ante Costs of Violating Absolute Priority Rule in Bankruptcy*. National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 8388. Cambridge: NBER
- BERKOVITCH, E. – ISRAEL, R. (1998): *Optimal Bankruptcy Laws Across Different Economic Systems*. Working Paper, No. 143. The William Davidson Institute. Michigan: University of Michigan Business School
- BERKOWITZ, J. – WHITE, M. J. (2001): *Bankruptcy and Small Firms' Access to Credit*. Houston: University of Houston, Bauer College of Business
- BIAIS, B. – RECASENS, G. (2002): *Corrupt Judges, Credit Rationing and the Political Economy of Bankruptcy Laws*. Presented at the Bank of England Conference *The Economics of Insolvency Law: Effect on Debtors, Creditors and Enterprise*.

- BRAUN, T. (2004): *Přednáška na Mezinárodní konferenci o úpadku v ČR*. 26. a 27. 4. 2004, Praha
- CLAESSENS, S. – DJANKOV, S. – MODY, A. (2001): *Resolution of Financial Distress. An International Perspective on the Design of Bankruptcy Laws*. Washington, D. C.: World Bank Institute
- EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT. (2003): *Insolvency Law Assessment Project 2003 – Czech Republic*. ONLINE. <http://www.ebrd.com>
- EUROPEAN UNION. (2003): *Comprehensive Monitoring Report on the Czech Republic's Preparations for Membership*. ONLINE. <http://europa.eu.int>
- FONTES RERUM. (2003): *Bankrotty jako součást ozdravení ekonomiky*. Materiál k semináři družstva Fontes Rerum. 4. 12. 2003, Praha.
- FRANKS, J. R. (1996): *A Comparison of US, UK, and German Insolvency Codes*. Financial Management, Vol. 25, No. 3
- HART, O. (2000). *Different Approaches to Bankruptcy*. Harvard Institute of Economic Research, Discussion Paper No. 1903. Cambridge, Massachusetts: Harvard University
- HAUSCH, D. B. – RAMACHANDRAN, S. (1999): *Systemic Financial Distress and Auction-Based Bankruptcy Reorganization*. Madison: University of Wisconsin
- HLUŽKOVÁ, M. (1999): *Vývoj konkurzního práva v České republice*; in: *Oeconomica 1-1999*, Praha: Univerzita Karlova
- JÁNOŠÍK, D. – LÍZAL, L. (2001): *Notes on the History and Development of Bankruptcy Procedures*. Discussion Paper No. 2001-67. Praha: CERGE-EI
- KOMORA SPECIALISTŮ PRO KRIZOVÉ ŘÍZENÍ A INSOLVENCÍ. (2003): *Analýza problémů konkurzního řízení*. Vnitřní dokument KSKŘI, Praha
- KOTOUČOVÁ, J. (2002): *Zákon o konkurzu a vyrovnání a předpisy související: komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck
- KOZEL, R. (2003): *Problémy konkurzního řízení a jejich řešení*. 2. vydání, Praha: Linde
- KUČERA, F. (2004): *Přednáška na Mezinárodní konferenci o úpadku v ČR*. 26. a 27. 4. 2004, Praha
- MEJSTŘÍK, M. (1999): *Předpoklady využití mimosoudních a soudních forem restrukturalizace firem*; in: *Oeconomica 1-1999*, Praha: Univerzita Karlova, 1999

- MÍKOVÁ, J. (1999): *Bankrot v České republice*; in: *Oeconomica 1-1999*, Praha: Univerzita Karlova
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. (2001): *Věcný záměr zákona o úpadku a způsobech jeho řešení*. Komise Ministerstva spravedlnosti pro rekodifikaci úpádového práva, Praha
- NOVÁK, M. (2004): *Formy a řešení úpadku*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů
- PELIKÁN, V. (2003): *Informace o analýze konkurzů a likvidací ve zpracovatelském průmyslu*. Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky, Praha
- RICHTER, T. (1999): *Důvodné znepokojení*. Euro, č. 36/1999, Praha
- SALERNO, T. J. (2004a): *Reorganization of the Financially Distressed Business Enterprise in the United States – Just How Far Afield Is It From The Rest of the World?* Squire, Sanders & Dempsey, Materiál k Mezinárodní konferenci o úpadku v ČR. 26. a 27. 4. 2004, Praha
- SALERNO, T. J. (2004b): *Věřitel jako problém*. Ekonom, č. 20/2004, Praha
- SCHELLEOVÁ, H. A KOL. (2004): *Konkurz a vyrovnání*. Praha: Eurolex Bohemia
- SOJKA, D. – SOJKOVÁ P. (2002): *Konkurz na počátku třetího tisíciletí – Principy konkurzu v USA, Německu a Rakousku*. Praha: Linde
- WEISS, L. A. – WRUCK, K. H. (1996): *Information Problems, Conflicts of Interest and Asset Stripping: Chapter 11's Failure in the Case of Eastern Airlines*. INSEAD Working Paper 96/48/AC, Fontainebleau: INSEAD, 1996
- WHITE, M. J. (1991): *Corporate Bankruptcy: A U.S.-European Comparison*. Michigan: University of Michigan
- WHITE, M. J. (1998): *Why It Pays to File for Bankruptcy: A Critical Look at Incentives under U.S. Bankruptcy Laws and A Proposal for Change*. Working Paper. Michigan: University of Michigan
- WORLD BANK. (2000): *Czech Republic: Completing the Transformation of Banks and Enterprises*. ONLINE. <http://www-wds.worldbank.org/>
- WORLD BANK. (2001a): *Report on the Observance of Standards & Codes (ROSC), Insolvency and Creditors Rights Systems, Czech Republic*. ONLINE. <http://www.worldbank.org/ifa/>

WORLD BANK. (2001b): *Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems*. ONLINE. <http://www.worldbank.org/firm>

WORLD BANK. (2003): *Closing a Business*. ONLINE. <http://rru.worldbank.org>

WORLD BANK. (2004): *Czech Republic – Policy Note: Insolvency And Creditor Rights Systems*. ONLINE. http://www.worldbank.org/ifa/icr_html

YAN, Y. (1996): *Credit Rationing, Bankruptcy Cost, and Optimal Debt Contract for Small Business*. Cleveland: Federal Reserve Bank of Cleveland

ZELENKA, J. – MARŠÍKOVÁ, J. (2002): *Zákon o konkurzu a vyrovnání: komentář*. 2. vydání, Praha: Linde

ZOULÍK, F. (1993): *k některým problémům zákona o konkurzu a vyrovnání*. Právo a podnikání, č. 2/1993, Praha

ZOULÍK, F. (1993): *Zachovat rozvahu (Bankroty konečně přede dveřmi)*. Ekonom, č. 16/1993, Praha

ZOULÍK, F. (2004). *Přednáška na Mezinárodní konferenci o úpadku v ČR*. 26. a 27. 4. 2004, Praha

PŘÍLOHA 1: NOVELY ZÁKONA O KONKURZU A VYROVNÁNÍ A PROVÁDĚCÍ VYHLÁŠKY

Zákon o konkurzu a vyrovnání byl novelizován těmito zákony:

- Nepřímá novelizace zákonem č. 471/1992 Sb.
- Přímé novelizace zákony č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb. (úplné znění vyhlášeno pod č. 238/1996 Sb.), č. 151/1997 Sb., č. 12/1998 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 105/2000 Sb., č. 214/2000 Sb., č. 368/2000 Sb., č. 370/2000 Sb. (úplné znění vyhlášeno pod č. 45/2001 Sb.), č. 120/2001 Sb., č. 125/2002 Sb.
- Nálezy Ústavního soudu č. 403/2002 Sb., č. 101/2003 Sb a č. 210/2003 Sb.

Prováděcími vyhláškami Ministerstva spravedlnosti, vztahujícími se ke konkurzu a vyrovnání, jsou:

- Vyhláška č. 476/1991 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o konkurzu a vyrovnání. Dopusud byla změněna vyhláškami č. 37/1992 Sb., č. 583/1992 Sb., č. 277/1996 Sb. a č. 229/2000 Sb.
- Vyhláška č. 37/1992, o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy. Byla změněna vyhláškami č. 584/1992 Sb., č. 194/1993 Sb., č. 246/1995 Sb., č. 278/1996 Sb., č. 234/1997 Sb., č. 482/2000 Sb. a č. 104/2002 Sb.

TABULKA 1: Novelizace zákona o konkurzu a vyrovnání

Zákonný předpis	Den, kdy nabyl účinnosti
č. 471/1992 Sb.	22. října 1992
č. 122/1993 Sb.	16. dubna 1993
č. 42/1994 Sb.	21. března 1994
č. 74/1994 Sb.	1. června 1994
č. 117/1994 Sb.	1. července 1994
č. 156/1994 Sb.	29. července 1994
č. 224/1994 Sb.	6. prosince 1994
č. 84/1995 Sb.	1. července 1995
č. 94/1996 Sb.	1. června 1996
č. 151/1997 Sb.	1. ledna 1998
č. 12/1998 Sb.	1. dubna 1998
č. 27/2000 Sb.	1. května 2000
č. 30/2000 Sb.	1. ledna 2001
č. 105/2000 Sb.	1. května 2000
č. 214/2000 Sb.	21. července 2000
č. 368/2000 Sb.	1. ledna 2001
č. 370/2000 Sb.	1. ledna 2001
č. 120/2001 Sb.	1. května 2001
č. 125/2002 Sb.	1. ledna 2003

PŘÍLOHA 2: AGENDA KONKURZNÍCH A VYROVNACÍCH ŘÍZENÍ U KRAJSKÝCH SOUDŮ A KRAJSKÝCH OBCHODNÍCH SOUDŮ

Pro roky 1992 až 1999 jsou k dispozici pouze souhrnná čísla o počtu návrhů na prohlášení konkurzu nebo vyrovnání, vyřízených a nevyřízených návrzích a o počtu prohlášených konkurzů nebo vyrovnání. Jako nevyřízené jsou vykázány jak případy, kdy o návrhu na zahájení řízení dosud nebylo rozhodnuto, tak případy, kdy již byl prohlášen konkurz na majetek dlužníka, avšak konkurzní řízení dosud nebylo ukončeno. Konkurzní a vyrovnací řízení není v těchto datech odlišeno.

Pro období mezi roky 2000 a 2003 jsou data diferencovaná. Zároveň zachycují i rozdílné způsoby vyřízení případu a rozdělují věci doposud nevyřízené do několika kategorií.

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti a Věcný záměr zákona o úpadku a způsobech jeho řešení Věcný záměr (2001)

TABULKA 2: Agenda konkurzů a vyrovnání v letech 1992 - 1999 (souhrnná čísla)

	Nápad	Vyřízeno	Nevyřízeno	Prohlášeno
Rok 1992	353	123	234	1
Rok 1993	1105	418	929	66
Rok 1994	1826	921	1864	294
Rok 1995	2400	1117	3179	727
Rok 1996	2996	1716	4575	808
Rok 1997	3311	2047	6027	1251
Rok 1998	4306	2418	8087	2022
Rok 1999	4339	2964	9706	2000

TABULKA 3: Agenda konkurzů a vyrovnání v letech 2000 – 2003

		2000			2001			2002			2003		
		K	Kv	K+Kv	K	Kv	K+Kv	K	Kv	K+Kv	K	Kv	K+Kv
Převzato nevyřízených z minulého období		9694	10	9704	10537	23	10560	10370	17	10387	10204	13	10217
Obživlo		292	1	293	324	6	330	254	3	257	244	4	248
Nový nápad	celkem	4618	32	4650	4016	20	4036	3985	17	4002	3891	27	3918
	na návrh dlužníka	neevídováno			3976	15	3991	2041	17	2058	2233	27	2260
	na návrh věřitele	neevídováno			neevídováno			1940	0	1940	1658	0	1658
Vyřízeno	celkem	4067	20	4087	4507	32	4539	4405	24	4429	4615	24	4639
	zamítnutím návrhu	928	7	935	1182	12	1194	1082	9	1091	1068	5	1073
	zamítnutím návrhu pro nedostatek majetku	neevídováno			neevídováno			670	0	670	627	0	627
	zastavením řízení	1955	12	1967	1472	17	1489	997	6	1003	1088	11	1099
	postoupením	259	0	259	233	1	234	173	0	173	175	1	176
	odmítnutím	neevídováno			neevídováno			371	1	372	420	1	421
	zrušením konkurzu celkem	neevídováno			1589	2	1591	1728	7	1735	1864	6	1870
	zrušením konkurzu podle § 44/1d ZKv	neevídováno			neevídováno			824	0	824	770	0	770
	Prohlášených konkurzů (za vykazované období)	2489	2	2491	2470	3	2473	2146	9	2155	1719	9	1728
	Povolených ochranných lhůt (za vykazované období)	1	0	1	neevídováno						1	1	
Dosud v řízení	celkem	10537	23	10560	10370	17	10387	10204	13	10217	9724	20	9744
	dosud v řízení o návrh na konkurz a vyrovnání*	2988	17	3005	1957	13	1970	1405	10	1415	1108	13	1121
	z toho od 6 měsíců do 1 roku	725	3	728	382	4	386	194	1	195	152	3	155
	od 1 roku do 3 let	853	2	855	519	2	521	286	6	292	185	3	188
	nad 3 roky	164	0	164	109	0	109	116	0	116	86	0	86
	dosud v řízení o prohlášení konkurzu**	7549	2	7551	8413	3	8416	8799	3	8802	8616	7	8623
	z toho od 1 roku do 3 let	3396	1	3397	3226	0	3226	3031	2	3033	2919	3	2922
	od 3 let do 5 let	1786	0	1786	2172	0	2172	2248	0	2248	2092	1	2093
	od 5 let do 7 let	1092	0	1092	1590	0	1590	1235	0	1235	1365	0	1365
	nad 7 let	neevídováno			neevídováno			792	0	792	945	0	945
dosud v řízení na ochrannou lhůtu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

* tzn. ve stavu před rozhodnutím o návrhu na zahájení konkurzního nebo vyrovnacího řízení

** tzn. ve stavu, kdy již byl prohlášen konkurz nebo vyrovnání a řízení ještě nebylo ukončeno